

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Běžně mluvený jazyk mladé generace v Karviné

Commonly spoken language of the young generation in Karviná

Bakalářská diplomová práce

Tereza Andělová

Česká filologie

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, PhD.

Olomouc 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne .....

Podpis .....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D. za jeho odborné vedení mé závěrečné práce, připomínky a cenné rady. Zároveň chci poděkovat všem mluvčím za jejich spolupráci, ale také mé rodině a mému příteli za podporu.

Obsah

1 Úvod	4
2 Karviná	6
2.1 Informace o městě	6
2.2 Historie a rozvoj Karviné.....	8
3 Diferenciace a stratifikace národního jazyka	10
3.1 Spisovný jazyk	10
3.2 Dialekty	11
3.3 Interdialekty	12
3.4 Slang a argot	13
4 Běžně mluvený jazyk	15
5 Lašská nářeční skupina	16
5.1 Rozdělení nářečí	16
6 Polsko- český smíšený pruh	17
6.1 Charakteristika	17
6.1.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení	17
6.1.2 Skloňovací koncovky	20
6.1.3 Slovesné tvary	21
7 Charakteristika respondentů	27
8 Odchylky od normy	29
8.1 Hláskosloví	29
8.1.1 Krácení vokálů	30
8.1.2 Přehláska U > I	31

8.1.3 Diftongizace Ý > EJ	32
8.1.4 Asimilace znělosti S > Z	33
8.1.5 Asimilace u uskupení SH	33
8.1.6 Asimilace znělosti Ž > Š	34
8.1.7 Asimilace znělosti Ď > ť	34
8.1.8 Asimilace znělosti V > F	35
8.1.9 Asimilace znělosti K > G	35
8.1.10 Elize hlásky „J“	36
8.1.11 Elize hlásky „K“	37
8.1.12 Přízvuk	37
9.2 Tvarosloví	38
9.2.1 Substantiva	38
9.2.2 Adjektiva	39
9.2.3 Pronomina	40
9.2.4 Numerálie	44
9.2.5 Verba	45
9.2.6 Adverbia	46
9.2.7 Konjunkce	46
9.3 Slovní zásoba	48
9.3.1 Výrazy respondentů z nahrávek	48
9.3.2 Český jazykový atlas	49
10 Závěr	52
11 Anotace	54

12 Resumé	55
13 Literatura	56
14 Seznam zkratk	59
15 Seznam příloh	60
Příloha č. 1	61
Příloha č. 2 – Identifikační karty mluvčích.....	62

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá běžně mluveným jazykem ve městě Karviná. Téma své práce jsem zvolila hlavně z toho důvodu, že v Karviné žiji už od narození a mám k ní silný citový vztah. Druhým důvodem k napsání mé práce byl pro mě fakt, že jazyk je prostředek, který slouží nejen k myšlení, ale i porozumění, každý den jej všichni používáme, a proto mě zajímalo, jaký je současný běžně mluvený jazyk mladých lidí ve městě, ze kterého pocházím. Do této práce chci zahrnout informace o běžně mluveném jazyku a jiných strukturních útvarech českého jazyka, ale zároveň je mým cílem mimo jiné přiblížit jazyk v Karviné. V práci definuji a popisuji nářečí, které je pro danou oblast typické.

Základem mého výzkumu a zároveň praktické části se staly nahrávky pěti spontánních a neformálních promluv obyvatel města Karviné pořízené během šesti měsíců. Nahrávkám jsem dala přednost před dotazníky z důvodu přesnosti a věrohodnosti. Všichni mluvčí předem věděli, že jsou nahráváni a s nahráváním souhlasili. Nahrávky jsem následně přepsala dle pravidel přepisu.¹ Vzorek nahrávek je konzistentní sociolingvisticky, vybraní respondenti jsou mladí lidé ve věku 23 – 29 let. Skupinu mluvčích tvoří sedm mých přátel, jedinou nutnou podmínkou pro nahrávání bylo věkové kritérium, tedy aby se jednalo o mladou generaci a také místo bydliště, kterým je právě město Karviná. Každý z respondentů má vytvořený svůj identifikační formulář s biografickými údaji. Tyto formuláře jsou součástí přílohy této závěrečné práce.

Celá práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá městem Karviná, různými útvary národního jazyka a také nářečím, které je pro tuto oblast typické. V praktické části jsou nahrávky již zpracovány a analyzovány po stránce hláskoslovné, tvaroslovné a lexikální. Kromě pořízených nahrávek patří odborná literatura mezi hlavní a velice důležitou složku této práce.

---

¹ POŘÍZKA, Pavel. Pravidla přepisu a pokyny [online]. © 2008–2014 Petr Pořízka. [cit. 2016-10-18]. Dostupné z: <http://fon.webnode.cz/seminarni-projekt/>

Primárním úsilím bakalářské práce je popsat typické jevy a tendence, které do současného běžného jazyka mladých lidí v Karviné zasahují a zároveň ho významně ovlivňují.

2 Karviná

V této kapitole bych ráda představila své rodné město Karviná nejen z pohledu obecné charakteristiky města, ale také pomocí jeho historie, která se stala pro vývoj tohoto města nezbytnou součástí.

2.1 Informace o městě

Město Karviná se nachází na severním okraji beskydského předhůří, v samém údolí řeky Olše, na místě historického Těšínského Slezska v kraji Moravskoslezském.² Karviná je statutárním městem v čele s primátorem.³ Počet obyvatel k datu 1. ledna 2016 činil 55 342, rozloha města je 57,48 km².³

Karviná leží na hranici s Polskem a od třetího největšího města České republiky Ostravy je vzdálena 18 km východním směrem. Nyní město tvoří devět městských částí: Karviná – Fryštát, Karviná – Doly, Karviná – Lázně Darkov, Karviná – Ráj, Karviná – Staré Město, Karviná – Nové Město, Karviná – Mizerov, Karviná – Hranice a Karviná – Louky.⁴

Karviná je prvním univerzitním městem v Moravskoslezském kraji po roce 1989 a v posledních letech získává význam turistického a obchodního centra.⁵ Také patří mezi města v České republice s velice vysokou koncentrací průmyslu. Ve městě se mimo jiné dochovalo pár významných historických památek, které jsou soustředěny ve většině

---

² Informace o městě. *Karviná*. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.karvina.cz/mesto-karvina/informace-o-meste>

³ Karviná . *Moravskoslezský kraj*. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.moravsko-slezsky-kraj.cz/karvina>

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

případů na území městské památkové zóny. Díky své architektonické kráse mohou lidem připomínat společenský význam i rozmanitou minulost tohoto města.⁶

Intenzivní těžba uhlí a nepřetržitá výstavba města společně vedly ve druhé polovině dvacátého století k většímu rozmachu města a nárůstu jeho populace skoro až na 80 tisíc obyvatel. V současné době patří Karviná k místům, která trápí jedna z největších nezaměstnaností a vysoký úbytek obyvatelstva.⁷

Karviná měla ještě koncem sedmdesátých let minulého století přes již zmíněných 80 tisíc obyvatel. Podle sčítání lidu z roku 2001 už to bylo pouze 65 141 lidí. Aktuálně se počet obyvatel neustále snižuje a s tím jsou také spojeny ceny bytů, které neustále klesají.⁸ Hlavním důvodem úbytku obyvatelstva je stěhování do větších měst za prací z důvodu vysoké nezaměstnanosti, ale také špatné ovzduší, které se neustále zhoršuje hlavně díky vysoké koncentraci těžebního průmyslu.

Není divu, že Karviná patří mezi nejvíce znečištěná města u nás v republice.⁹ Důlní činnost nemá za následek jen znečištění města, ale také narušení staveb kvůli poddolování. Aktuální problematikou je těžba uhlí ve Starém Městě a vykupování domů lidí, kteří v této části bydlí.¹⁰ Co se týče složení obyvatelstva z hlediska národnostního z roku 2001, převažuje české obyvatelstvo, polské (8 %) je v menšině, stejně jako slovenské (8,5 %).¹¹

Jedním z reprezentačních symbolů města je zcela jistě městský znak. Tento znak je symbolem suverénní moci města. Jeho podkladem se stala nejstarší pečeť města Fryštát z roku 1529, kodifikovaná podoba dnešního znaku města Karviné byla přijata až

---

⁶ Karviná . *Moravskoslezský kraj*. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.moravsko-slezsky-kraj.cz/karvina>

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

⁹ Ovzduší na Ostravsku. *Čisté nebe*. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.cistenebe.cz/stav-ovzdusi-na-ostravsku/ovzdusi-na-ostravsku>

¹⁰ Opuštěné domy ve Starém Městě začal hlídat monitorovací systém. *Město Karviná*. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.mestokarvina.eu/opustene-domy-ve-starem-meste-zacal-hlidat-monitorovaci-system/>

¹¹ Karviná . *Portál Karviná*. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.portalkarvina.cz/>

roku 1988. Na dnešním znaku města Karviné je polcený štít, v pravém modrém poli půl zlaté orlice s červenou zbrojí, v levém bílém poli půl zeleného lipového trojlistu s jedním zeleným poupětem, který je symbolem rozvoje města.¹²

Každý rok se v Karviné pořádá mnoho akcí, nejen kulturní, ale i sportovní, společenské apod. Město Karviná je známé letním hudebním festivalem Dokořán, dechovým orchestrem Májovák s rozmanitou historií či pěveckým sborem Permoník, který město zastupuje i v zahraničí a sklízí mnoho úspěchů.

Ve městě je mnoho krásných památek, které určitě stojí alespoň za zmínku. Například radnice, která je postavena v empírovém stylu a pyšní se renesanční věží z konce 16. století, vodárenská věž či zámek, který byl zrekonstruován a nyní je přístupný veřejnosti. Na Masarykově náměstí stojí litinová kašna s městským znakem, která je zároveň významnou dominantou celého náměstí.¹³ Mezi další památky či krásná místa, která stojí za zhlédnutí, patří zcela jistě park Boženy Němcové či Lázně Darkov, které jsou proslulé po celé republice.

2.2 Historie a rozvoj Karviné

Dějiny původní Karviné sahají až do 13. století, ze kterého pochází první písemná zpráva od opolského knížete Vladislava.¹⁴ V historii význam města předurčovala jeho výhodná poloha z hlediska strategie. Karviná se stala obchodním, kulturním i hospodářským centrem zdejší oblasti nejen díky obchodním cestám z Uher do oblasti Pobaltí.¹⁵ Třicetiletá válka přinesla nejen Fryštátu, ale i celému zdejšímu území velké

---

12 Symboly města. Karviná. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.karvina.cz/mesto-karvina/symboly-mesta>

13 Karviná: historie. Menhiry. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.pooh.cz/menhiry/a.asp?a=2003353&db=444>

14 Informace o městě. Karviná. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.karvina.cz/mesto-karvina/informace-o-meste>

15 Karviná. Historická sídla. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.historickasidla.cz/dr-cs/181-karvina.html>

obtíže, až do roku 1648 bylo město obsazeno Švédy a Dány. Mezi další útrapy ve městě patřily četné a časté požáry. Například v 18. století se ve městě odehrála největší selská vzpoura v regionu.¹⁶

Dalším významným bodem, který velmi ovlivnil rozvoj města a přinesl zásadní obrat v hospodářském vývoji celého regionu, byl nález černého uhlí v 2. polovině 18. století. Následující dvě staletí předurčila význam města těžebním černého uhlí a demografickým vývojem. Rod Larisch-Mönnichů, který byl majitelem panství, měl velice významné postavení u císařského dvora a také zastával jednu z nejdůležitějších úřadů. Nejen z toho důvodu se stalo město předmětem majetkových, ale i mocenských sporů po 1. světové válce.¹⁷

K historii bezprostředně patří i rozvoj lázeňství, které se začalo rozvíjet v první polovině 19. století. V této době onen rozvoj stál na léčení jodobromovou vodou, která byla nalezena díky hledání nových ložisek černého uhlí. Postupně získaly Lázně Darkov věhlas i daleko za hranicemi republiky a dnes mají nezastupitelné místo v budoucím rozvoji města Karviné. Samotné město Karviná vzniklo roku 1948 tak, že se sloučilo několik částí. Byly to obce Fryštát, Karviná, Darkov, Ráj a Staré Město. V následujících letech se připojily ještě Louky nad Olší.¹⁸

---

16 Statutární město Karviná. Správná obec. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://spravnaobec.cz/obec/karvina-okres-karvina/>

17 Statutární město Karviná. Správná obec. [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://spravnaobec.cz/obec/karvina-okres-karvina/>

18 Tamtéž.

3 Diferenciace a stratifikace národního jazyka

Tato kapitola primárně slouží jako uvedení do celkové problematiky této práce a na následujících řádcích jsou uvedeny a charakterizovány jednotlivé útvary jazyka.

Na našem území je nejen pro Čechy, ale také Moravany a obyvatele ze Slezska národním jazykem čeština. Ta slouží nejen jako prostředek k dorozumívání, ale i k myšlení a udržování sociálních vazeb. Spisovná čeština začala rozvíjet své kořeny již ve 12. století, avšak v počátcích své existence sloužila pouze šlechtě a duchovenstvu.¹⁹

Jaroslav Hubáček a Jana Svobodová v knize *Čeština pro učitele* píše: „*Užíváme-li označení jazyk národní, pak tím postihujeme i tu skutečnost, že jazyk je jedním ze základních znaků novodobého národa. Pro svůj význam se uvádí na prvním místě mezi ostatními jeho znaky (jimiž jsou zejména pospolitost území, hospodářského a kulturního života i psychického založení).*“²⁰

Národní jazyk vyjadřuje jednotu národa a společnost by ho měla neustále poznávat, rozvíjet jej a zlepšovat se v jeho užívání. Český jazyk jako národní jazyk se diferencuje na specifické jazykové útvary, kterými jsou: jazyk spisovný – spisovná čeština, dále dialekt, interdialekt a také slangy a argot.²¹

3.1 Spisovný jazyk

Spisovná čeština je reprezentativním útvarem českého jazyka hlavně proto, že se využívá v různých společenských funkcích, zejména v oblasti veřejného styku, dále plní svou funkci ve školách, na úřadech či v umělecké literatuře. Spisovná čeština je nejvyšším

---

19 CUŘÍN, F., KOUDELA, B., MÁTL, A., SVĚRÁK, F., *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1971. 2. vyd., s. 160. ISBN 14-362-71.

20 HUBÁČEK, Jaroslav a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 2. S. l.: Vade mecum, 1998, s. 24. ISBN 80-860-4130-1.

21 Tamtéž, s. 24.

útvarem národního jazyka s širokým spektrem výrazových prostředků a neustálou odbornou pozorností.

V publikaci *Čeština pro učitele* je přímo uvedeno: „Její značné výrazové rozpětí lze na základě určité vrstvy jazykových prostředků vyjádřit vnitřní diferenciací na spisovnou češtinu knižní (užívající prostředků typických jen pro psané jazykové projevy – a), neutrální (b) a hovorovou (uplatňující se hlavně v mluvených projevech a otevřenou pro některé prostředky ne plně spisovné až nespisovné).“ To znamená, že důležitou částí spisovného jazyka je také běžně mluvená nebo hovorová čeština, která plní funkci v běžné komunikaci.²²

3.2 Dialekty

Dialekt neboli nářečí je jazykový útvar národního jazyka, který se užívá jen na určitém ohraničeném místě. V současnosti slouží jako nástroj jazykové komunikace převážně jen v oblastech běžného a také pracovního styku především na venkově. Jednotlivá nářečí se v České republice seskupují díky příbuznosti do čtyř nářečních skupin, kterými jsou:

- a) nářečí česká
- b) nářečí hanácká (středomoravská)
- c) nářečí moravskoslovenská (východomoravská)
- d) nářečí slezská (lašská)²³

Co se týče českých nářečí, ta jsou typická pro území západní Moravy a Čech. Na základě charakteristických znaků vznikly čtyři podskupiny: nářečí východočeská, jihozápadočeská, českomoravská a středočeská.²⁴

---

²² HUBÁČEK, Jaroslav a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 2. S.l.: Vade mecum, 1998, s. 25. ISBN 80-860-4130-1.

²³ Tamtéž.

²⁴ CUŘÍN, F., KOUDELA, B., MÁTL, A., SVĚRÁK, F., *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1971. 2. vyd., s. 175-179. ISBN 14-362-71.

Hanácká neboli středomoravská nářečí existují na středu Moravy, jejím severu a západu. Tato skupina má také své podskupiny, a to tři: podskupina centrální, západní a jižní.²⁵

Slezská, tedy lašská nářečí jsou nářečí ve Slezsku a v severovýchodním cípu Moravy mezi Těšínskem a Opavskem.²⁶ Tento dialekt má tři podskupiny: moravskou, ostravskou neboli východní a opavskou neboli západní.²⁷ Důležitou roli mezi slezskými nářečími zaujímá polsko-český smíšený pruh, který má zvláštní postavení v celém komplexu českého národního jazyka²⁸.

Slezská skupina se nejvíce odklání od východního nářečního povědomí, jelikož jsou v její mluvě zastoupeny v nejnižší míře regionálně příznakové prvky moravské či slezské provenience a prosazuje se spisovný jazyk.²⁹

Moravkoslezská čili východomoravská nářečí jsou ve východní oblasti Moravy a na západě a jihozápadě jsou jeho sousedy nářečí hanácká. I toto nářečí má své podskupiny: nářečí podlužské, dolské, hanácké, kelčské, valašské a kopaničářské.³⁰

3.3 Interdialekty

Interdialektům se také říká útvary nadnářeční neboli obecná nářečí. Interdialekty vytvářejí přechodné pásmo mezi jazykem spisovným a nářečím. Interdialekty vznikly „postupným stíráním výlučných nářečních znaků“. Zachovaly se u nich pouze primární znaky nářečí. Dá se hovořit o obecné češtině, obecné laštině atd. Je důležité zmínit, že

---

²⁵ CUŘÍN, F., KOUDELA, B., MÁTL, A., SVĚRÁK, F., *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1971. 2. vyd., s. 180-182. ISBN 14-362-71.

²⁶ Tamtéž, s. 182.

²⁷ Tamtéž, s. 184.

²⁸ Tamtéž, s. 11-12.

²⁹ KLOFEROVÁ, Stanislava. *Mluva v severomoravském pohraničí*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 103. ISBN 80-210-2470-4.

³⁰ CUŘÍN, F., KOUDELA, B., MÁTL, A., SVĚRÁK, F., *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1971. 2. vyd., s. 184-186. ISBN 14-362-71.

podoba každého interdialektu není tak výrazně pevná jako podoba nářečí místních, a proto se mohou objevovat v rámci nadnářečního útvaru různé krajové odchylky.³¹

František Cuřín k tomu uvádí: „Obecná čeština, i když je od původu interdialektem českých nářečí v užším smyslu, má vlivem hospodářské, politické i kulturní síly pražského centra nad ostatními interdialekty převahu a proniká i mimo oblast české nářeční skupiny, především do velkých měst a průmyslových center na Moravě, kde se podílí na utváření běžné mluvy.“³²

Jelikož vývoj směřuje spíše ke sblížení s jazykem spisovným, dostává se tak obecná čeština svou funkcí a podobou do úzkého kontaktu hovorové podoby jazyka spisovného.³³

3.4 Slang a argot

Mezi nestrukturní útvary jazyka českého patří sociolekty. Od dialektů se liší tím, že je nelze brát jako útvary strukturní, jelikož nemají své prostředky mluvnické. Realizují se hlavně jako specifické vrstvy slovní zásoby na mluvnické bázi některého ze strukturních útvarů jazyka národního.³⁴

K sociolektům patří slang a argot. V publikaci *Čeština pro učitele* je uvedeno: „Slang je svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo tejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře“.³⁵

---

³¹ CUŘÍN, F., KOUDELA, B., MÁTL, A., SVĚRÁK, F., *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1971. 2. vyd., s. 163. ISBN 14-362-71.

³² Tamtéž, s.163-164.

³³ Tamtéž, s..163-164.

³⁴ HUBÁČEK, Jaroslav a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 2. S.l.: Vade mecum, 1998, s. 27. ISBN 80-860-4130-1.

³⁵ Tamtéž, s. 27.

Uvnitř slangů se vydělují tzv. profesionalismy, což jsou neutrální nespisovné termíny, např. v lékařském slangu, motoristickém, železničářském či studentském. Slangy se neustále inovují a rozvíjejí.³⁶

Argot je často pojmenováván jako „*tajná mluva*“. Užívají ho lidé, kteří se pohybují na okraji společnosti, např. prostitutky, zloději, vandráci atd. Argot je vrstva nespisovných názvů, které mají záměrnou funkci utajit pojmenovávanou realitu. Je obtížně registrovatelný a proměnlivý. S argotem v jeho původní podobě se u nás nyní nelze setkat, jelikož se změnou společenského postavení přišel o podmínky svojí existence.³⁷

---

³⁶HUBÁČEK, Jaroslav a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 2. S.l.: Vade mecum, 1998, s. 27. ISBN 80-860-4130-1.

³⁷ Tamtéž, str. 27.

4 Běžně mluvený jazyk

Po nastínění stratifikace českého jazyka bych ještě ráda definovala pojem běžně mluvený jazyk. Ten do základního konceptu stratifikace češtiny nepatří a své místo zaujímá jinde.

Běžně mluvený jazyk neboli taky běžná mluva je podobou jazyka národního, který existuje v podobě mluvené. Mezi jeho typické znaky patří hlavně spontánnost a lze jej očekávat v běžné každodenní komunikaci s rodinou či přáteli. Tato podoba jazyka se těžko popisuje a charakterizuje výrazovými a typickými prostředky, jelikož nemá vlastní tvarosloví, hláskosloví ani skladbu či slovní zásobu³⁸. Zahrnuje prvky spisovného i nespisovného jazyka.

V běžné mluvě hodně záleží na pohlaví, věku, sociální příslušnosti, vzdělání, stylu života apod. Je jasné, že starší generace využívá jiný běžně mluvený jazyk než generace mladá. František Daneš označuje běžně mluvený jazyk jako „*repertoár všech různých, různorodých jazykových prostředků (nespisovných, ale zčásti i spisovných, resp. společných), kterých se užívá v situacích, v nichž se nepředpokládá závazné užívání spisovného jazyka.*“³⁹

---

³⁸ KRČMOVÁ, M. *Stratifikace současné češtiny*, s. 6. [online]. 2005 [cit. 2.1. 2014]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-12.pdf>

³⁹ DANEŠ, F. Situace a celkový stav dnešní češtiny. In *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Daneš, F. et al. 1. vyd. Praha: Academia, 1997, s. 15. ISBN 80–200–0617–6

5 Lašská nářeční skupina

5.1 Rozdělení nářečí

Jak jsem již zmiňovala výše, nářečí neboli dialekty patří mezi útvary nespisovné, které mají mezi sebou rozdíly. Dialekty na území České republiky rozdělujeme do čtyř základních skupin, z nichž poslední jsou nářečí slezská. Tato nářečí zabírají severovýchodní cíp Moravy a také přilehlé části historického Slezska. Také tato nářeční skupina má své podskupiny:

- a) západní opavská podskupina
- b) východní ostravská podskupina
- c) frenštátská podskupina
- d) česko-polský smíšený pruh⁴⁰

Mezi výrazné znaky slezských nářečí neboli lašských patří například přízvuk na předposlední slabice, slezská nářečí mají především pouze samohlásky krátké. Svě zvláštní místo nejen mezi dialekty slezskými, ale mezi všemi českými nářečími obecně zaujímá nářečí polsko-českého smíšeného pruhu.⁴¹ Město Karviná patří do této oblasti, a proto je více rozveden na následujících řádcích, kde vycházím především z *Nástinu české dialektologie* Jaromíra Běliče.

---

⁴⁰ CUŘÍN, F., KOUDELA, B., MÁTL, A., SVĚRÁK, F., *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1971. 2. vyd., s. 182-184. ISBN 14-362-71.

⁴¹BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 12-13. ISBN 14-567-72.

6 Polsko- český smíšený pruh

V této kapitole bych se ráda věnovala polsko-českému smíšenému pruhu, který je charakteristický pro mluvu ve městě Karviná, jeho charakteristice a jazykovým jevům.

6.1 Charakteristika

Tento smíšený pruh zabírá území v moravské severovýchodní oblasti táhnoucí se na východ od Ostravy přes Bohumín a Jablunkov.⁴² Nářečí polsko-českého smíšeného pruhu na území České republiky se dále diferencuje na čtyři skupiny:

- a) typ karvinský
- b) typ bohumínský
- c) typ těšínský
- d) typ jablunkovský⁴³

6.1.1 Soubor hlásek a jejich rozvržení

1. V inventáři souhlásek mají dialekty na celém území existující dvojici *l – ł*. Co se týče tohoto rozvržení, je stejné jako v dialektech slezských a východomoravských. Hlávka *ł* je v severozápadní části artikulovaná špičkou jazyka.⁴⁴
2. Souhlávka *ch* je vyslovována velmi zřetelně, např. *kuchařka, chce, groch*.⁴⁵
3. Co se týče palatalizovaných ostrých sykavek *s´, z´*, ty se liší od slezských nářečí tím, že mají také „před původním *e* a jeho střídnicemi, v jistém rozsahu i před střídnicemi za staré *ř´*, např. *s´edlok, z´eli, z´ym „země“ .....*, *s´yrp...aj*.“ Na části území však *s´, z´* splynulo se *š, ž*, např. *želi, šedlok* atd.⁴⁶
4. V tomto nářečí se nachází měkké retnice *p´, b´, m´, f´* a *v´*. Tyto měkké retnice mají větší rozsah v jazyce než v severní podskupině východomoravských nářečí a také

---

⁴² BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 12. ISBN 14-567-72.

⁴³ KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (edstr.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002, s. 397–399.

⁴⁴ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 307. ISBN 14-567-72.

⁴⁵ KELLNER, Adolf. *Východolašská nářečí*. Brno. 1946, s. 9.

⁴⁶ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 307. ISBN 14-567-72.

v okrajových úsecích nářečí slezských, poněvadž jsou také před původním *e* a jeho střídnicemi a střídnicemi za staré *l*, a *r*, např. *ov'es*, *p'éřina*, *m'anovač*, *v'ilk*, *m'yrva*.⁴⁷

5. Co se týče fonému *g*, tak ten je ve větším rozsahu než v celé další oblasti, jelikož nenastala změna původního *g* > *h*. Např. *głova*, *noga* atd. Proto se naopak v omezeném výskytu objevuje foném *h*, např. *hoz'ic'x choz'ic'*, především ve slovech přejatých z nářečí slezského a ze spisovné češtiny.⁴⁸
6. Polsko-český smíšený pruh má také foném *ʒ*, který lze se lze jít kromě nářečí slezských, ale také ve shodě s východomoravskými úseky za předhist. skupinu *dj, pravidelně i v případech *m'éza* či *cuzy*. Foném *ʒ* je shodně jako v ostatních východnějších dialektch především ve skupině *žž*.⁴⁹
7. Souhlásky v tomto nářečí jsou jen krátké, jejich soubor má ve většině dialektch celkem sedm ústních samohlásek a to jsou: *i*, *y*, *e*, *a*, *o*, *u*, *û*. Na všech místech pak dvě samohlásky nosové, *y*, *û* nebo jejich pozůstatky.⁵⁰
8. Souhlásky *d'* a *t'* se však vyslovují asibilovaně jako *c'* a *ž'*. Jejich rozsah v jazyce, stejně jako rozsah souhlásky *ň* je velmi podobný jako ve slezských dialektch. Na části území však *c'*, *ž'* splynulo s *č*, *ž*, např. *žeržeč*, *čyrp'eč* atd.⁵¹
9. Staré *o* se na celém místě částečně zachovalo, nicméně před nosovými souhláskami je však místo nich *û* (*u*), např. *noga*, *kupovac'*, *kop'ec* apod.⁵²
10. Místo původního *l* po retnicích je před tvrdými dásňovými souhláskami skupina *eł*, např. *pełny* nebo *vełna*. V jiných případech *'il*, např. *v'ilkchka*, *v'ilk* atd. Za původní *l* a po jiných samohláskách než po retnicích je zčásti *tu*, např. *dług*, *stúp*, zčásti *uł*, *oł/ûł*, popř. *u* nebo *i* jiné střídnice, např. *žułč*, *čtno/čûtno*.⁵³

---

⁴⁷ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 307. ISBN 14-567-72.

⁴⁸ Tamtéž, s. 307.

⁴⁹ Tamtéž, s. 307 – 308.

⁵⁰ Tamtéž, s. 307.

⁵¹ Tamtéž, s. 307.

⁵² Tamtéž, s. 308.

⁵³ Tamtéž, s. 308.

11. Také za původní *r* za *r'* před tvrdými dásňovými souhláskami se nachází *ar*, v případech s někdejší délkou *or*, např. *barzo*, *kark*, *čorny* atd., za *r'* v ostatních případech *'yr/'ir*, *'yř*, popř. *'er*, *er*, např. *v'yrba*, *serce* apod.⁵⁴
12. Po tvrdých a měkkých souhláskách zůstalo původní *a* zachováno. Dřívější *á* je nahrazeno většinou hláskou *o*, před nosovými souhláskami pak *û* jako za *o*, např. *kabot*, *bložyn* atd.⁵⁵
13. Co se týče změny *sh-* > *zh-*, tak ta je ve východních nářečních skupinách podobná v polsko-českém smíšeném pruhu asimilaci původní skupiny *sg-* > *zg-*, např. *zgodá* atd.⁵⁶
14. Nejen souhláska *u* po měkkých i tvrdých souhláskách zůstala, ale také *u*, které vzniklo zkrácením dřívějšího *ú*, v tvarech gen. pl. *očy*, *ušy* (*oči*, *uši*) nejde o přehlásku, ale o podoby, které vznikly analogií podle typu *kos'c'i*.⁵⁷
15. Změna týkající se starého *y* (*také y <i*) a také *y* vzniklé zkrácením *ý* je podmíněna předchozí souhláskou; ovšem *i* a *y* vykonávají funkci skoro na celém území jako samostatné fonémy, jelikož v určitých případech se vyskytuje nové *y* také po souhláskách měkkých, např. *p'yc*, *b'yda*.⁵⁸
16. Staré *e* (*i e <ě*) je na celém území částečně zachováno s podmínkou, že:
  - a. před nosovými souhláskami je za ně *y* (*i*), např. *paňynka*, *ňymy*, *jymu* atd.
  - b. před tvrdými dásňovými souhláskami pravidlem nastala tzv. dispalatalizace, kdy dochází ke změně *e >'oa ě >'a*, např. *s'ostra*, *ňev'asta*, *m'asto*, *nebo c'otka*.⁵⁹
  - c. Za někdejší *é* po měkkých a bývalých měkkých souhláskách i za dlouhé *ě* je důsledně *y* (*i*), před tvrdými dásňovými souhláskami pak dispalatalizací *'u* (*u*) za *é* a *'o* za bývalé dlouhé *ě*, např. *mlyko*, *gřych*, *lúd*.⁶⁰

---

⁵⁴ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 308. ISBN 14-567-72.

⁵⁵ Tamtéž, s. 309.

⁵⁶ Tamtéž, s. 309.

⁵⁷ Tamtéž, s. 308.

⁵⁸ Tamtéž, s. 308.

⁵⁹ Tamtéž, s. 308.

⁶⁰ Tamtéž, s. 308.

17. Pro změnu staré *o* se na celém území částečně zachovalo, s podmínkou že:
- před nosovými souhláskami je za něj *û* (*u*), např. *kop'ec, noga, kupovac'*
  - za staré *ó* je pravidlem *û* (*u*), např. *kûň, hrûz'a*.⁶¹
18. V případech jako je *groch, bloto* atd., jsou staré krátké samohlásky podobně jako v dialektech slezských a východomoravských a středomoravských. Na dřívější tzv. náhradní a jiné délky, které jsou starší, naproti tomu ukazují příklady jako *god, drûzd apod.*⁶²

6.1.2 Skloňovací koncovky

- Poměr mezi deklinací měkkých i tvrdých typů substantiv je většinou stejný jako v nářečích východních skupin. S východomoravskými nářečemi dochází ke shodě, kde se na části území občas vyskytuje koncovka stejná s tvrdým skloňováním také v nominativu a akuzativu singuláru u neuter, jejichž slovní základ končí na *c*, např. *vajco, serco, kolco* atd. ⁶³
- Ve shodě se slezskými a středomoravskými nářečemi je koncovka *-u* jako u tvrdých typů také v lok. sg. měkkého skloňování maskulina a neuter, např. *na sercu, na biču*.⁶⁴
- Substantiva typu *lok'ec', kořyň, gos'c', kolňa, Maruša* a zčásti i jiná, patří ke skloňování měkkému jako ve východních nářečních skupinách. Stejně jako ve většině slezských nářečí je po celém území zachováno tvrdé skloňování substantiv se slovním základem na *-s, -z*, společně s nářečemi slezskými a východomoravskými pak také substantiva na *-t*.⁶⁵
- Tvary lokálu a instrumentálu singuláru maskulin a neuter adjektiv jsou převážně vyrovnávány jako ve velké části dialektů slezských, stejně jsou vyrovnávány i tvary zájmen rodových.⁶⁶

---

⁶¹ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 308. ISBN 14-567-72.

⁶² Tamtéž, s. 309.

⁶³ Tamtéž, s. 309.

⁶⁴ Tamtéž, s. 309.

⁶⁵ Tamtéž, s. 309.

⁶⁶ Tamtéž, s.309.

5. Tvar nom. pl. maskulin tvrdých přídavných jmen a rodových zájmen se liší od tvaru ostatních rodů stejně jako tvar životného maskulina ve všech nářečních skupinách východních.⁶⁷
6. V instrumentálu plurálu všech deklinací existuje po celém území jednotná koncovka -mi, např. *gûram'í, břegam'í*.⁶⁸

6.1.3 Slovesné tvary

1. Původní tvar první osoby singuláru slovesa „být“ zcela zanikl.⁶⁹
2. V tvarech první osoby singuláru i plurálu minulého času se pohyblivé osobní morfémy -ch (-ech), -chmy často vynechávají, pokud je osoba vyjádřena zájmenem. Ve většině případů však převažují podoby s těmito morfémy, např. *my nos'ili, jo nos'it* atd.⁷⁰
3. Co se týče stop po přechodníku přítomném, tak ty se vyskytují pouze v pár adverbializovaných výrazech, např. *ňechcyncy*.⁷¹
4. Výrazy výsledného stavu se vyskytují v příčestím trpném jen v tvarech složeného skloňování, např. *je tu um'ecûne*.⁷²
5. Tvary rozkazovacího způsobu s druhou osobou singuláru na -i (j) / -y (j) mají na celém území v první a druhé osobě plurálu zakončení -i (j)my, -i (j)ce, např. *zavřij - zavřijmy - zavřijc'e*.⁷³
6. Fr. Cuřín v Nástinu české dialektologie dodává: „V jevech, kterými se nářečí polsko-českého smíšeného pruhu odlišují od slezských nářečí, zpravidla se zároveň ve zvýšené míře shodují s polštinou nebo alespoň se sousedními polskými nářečími za hranicemi republiky.“⁷⁴

---

⁶⁷ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 309. ISBN 14-567-72.

⁶⁸ Tamtéž, s. 310.

⁶⁹ Tamtéž, s. 310.

⁷⁰ Tamtéž, s. 310.

⁷¹ Tamtéž, s. 310.

⁷² Tamtéž, s. 310.

⁷³ Tamtéž, s. 310.

⁷⁴ Tamtéž, s. 310.

7. Mezi společné znaky všech nářečí polsko-českého smíšeného pruhu shodné s polštinou, stejně jako u nářečí slezského a částečně východomoravského, je důležitý slovní přízvuk, který je u slov daný na předposlední slabice. Tento přízvuk je „spojený s poněkud větším silovým rozdílem mezi přízvučnými a nepřízvučnými slabikami než v nářečích, které mají svůj pravidelný přízvuk na slabice první, a často i s tendencí, zvláště v emfatické řeči, k prodlužování, popř. k zvyšování tónu přízvučných samohlásek.“⁷⁶ V jiných částech území se v proudu řeči méně nebo více objevuje ve slovech trojslabičných a také delších přízvuk na slabice první. A to především v nejnižnější části smíšeného pruhu frekvence tohoto přízvuku dokonce převládá.⁷⁷
8. Mezi jiné znaky, které se vyskytují ve všech nebo skoro ve všech nářečích polsko-českého smíšeného pruhu jsou především tyto:
9. Výslovnost zdvojeného n v případech jako jsou *Anna, panna, dřev'ánný, kam'ýnný* atd.⁷⁸
10. Asimilace v k předcházející neznělé souhlásce, v omezenějším rozsahu také po ⁷⁹úžinových souhláskách, např. *sfúj, chfalic'.*⁸⁰
11. Znělá výslovnost párových souhlásek před samohláskami a jedinečnými souhláskami na mezislovním předělu a na švu morfémů v případech typu *nůž něchcym* atd.⁸¹
12. Zachování tzv. pobočných slabik v různých případech odchylně od jiných nářečí. Souvisí s neexistencí slabičného *ʃ* a *ʒ* a dalších souhlásek, např. *mys'ʃ, pov'etrňok* atd. nebo jejich odstranění zánikem jedinečné souhlásky, např. v genitivu singuláru či genitivu plurálu, př. *pod „pásem“.*⁸²

---

⁷⁶ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 310. ISBN 14-567-72.

⁷⁷ Tamtéž, s. 73.

⁷⁸ Tamtéž, s. 310.

⁸⁰ Tamtéž, s. 310.

⁸¹ Tamtéž, s. 310.

⁸² Tamtéž, s. 311.

13. Místo kategorie životnosti a neživotnosti převládá v plurálu mužského rodu kategorie osobovosti a neosobovosti. To jsou substantiva, která označují zvířata a ty se většinou skloňují jako neživotná.⁸³
14. V dativu singuláru je *u* substantiv (maskulin) koncovka *-ovi* na rozdíl od polštiny pouze u životných, především u typů „předseda“, „soudce“, např. *Juřicoví*.⁸⁴
15. Tvar akuzativu plurálu substantiv maskulin je shodný s tvarem genitivu, např. *p'ekaři, chłopův*.⁸⁵
16. Sjednocení skloňovacích koncovek v plurálu je provedeno nejen v instr. všech typů. Ale také v dat. substantiv všech rodů, kde převládá koncovka *-um, -ům* např. *p'ekařům, sukňům*. Ve většině případech i v lokálu s převažující koncovkou – *ach*, např. *sukňach, p'ekařach*.⁸⁶
- a) Tvar nominativu singuláru mužského rodu přídavných jmen přivlastňujících mužským osobám končí na *-ův (ůf)* např. *synův*, ve všech dalších pádech mají přivlastňovací přídavná jména skloňování složené to je v nominativu a akuzativu singuláru středního rodu a v nominativu a akuzativu plurálu mužského neosobního, ženského a středního rodu jsou tvary typu synovce atd.⁸⁷
- b) Slovesa „*chtít, jíst, vědět*“ mají ve třetí osobě plurálu tvary *chcům, jezům, v'ezům*.⁸⁸
- c) V rozkazovacím způsobu slovesa „*být*“ jsou po celém území podoby *byž', byž'my*.⁸⁹
- d) V příčestí minulém sloves typu *spadně - spadnuc'/-nyc'* je podobně jako v slezských nářečích tvar singuláru mužského rodu pravidelně s *-ny-, -nu-*, další tvary jsou pak bez této přípony, např. *chytnuť x chytła*.⁹⁰

---

⁸³ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 311. ISBN 14-567-72.

⁸⁴ Tamtéž, s. 311.

⁸⁵ Tamtéž, s. 311.

⁸⁶ Tamtéž, s. 311.

⁸⁷ Tamtéž, s. 311.

⁸⁸ Tamtéž, s. 312.

⁸⁹ Tamtéž, s. 312.

⁹⁰ Tamtéž, s. 312.

17. Vedle těchto společných znaků je mezi dialekty na území polsko-českého smíšeného pruhu nashromážděno nemalé množství různých rozdílů, jak je zčásti patrné již z celkové charakteristiky.⁹¹
18. Jižní úsek se odlišuje od souboru hlásek jiných nářečí kolem území Jablunkova neexistencí palatalizovaných ostrých sykavek *s'*, *z'*, a také *c'*, *z'*, to je jejich splynutím s tupými sykavkami *š*, *ž*, *č*, *č* podobně jako ve většině západní podskupiny slezských nářečí na Jablunkovsku se ale na rozdíl od západní slezské podskupiny po těchto souhláskách objevuje dvojice, která je foneticky nezávislá *i-y*. Zařazení do systému této dvojice je diferenční.⁹²
19. V některých dialektech se podle Běliče projevují také tendence k „dekompozici měkkých ostrých sykavek, ale při zachování jejich palatalizovanosti. Fonetická realizace nosovek jako samohlásek s nosovým příděchem se na velké části území zachovává pouze uvnitř slova, a to před úžinovými souhláskami, jinak jsou nosovky zpravidla rozloženy v ústní samohlásku a nosovou souhlásku, pokud vůbec neztrácejí nosovost, zvláště v případech na konci slova.“⁹³
20. Mezi morfologické rozdíly nářečími polsko-českého smíšeného pruhu patří také koncovka *-ó* v nominativu plurálu podstatných jmen mužského rodu, která se vyskytuje častěji zvláště na Jablunkovsku, např. *kamračo*, *paňo*. Výraznější je nestejně rozvržení přídavných jmen k měkkému a tvrdému skloňování, které je podmíněno především fonologicky, a to postavením koncové souhlásky daného adjektiva v souboru souhlásek.⁹⁴
21. Skloňování rodových zájmen se podobně jako ve slezských nářečích ve většině tvarů shoduje se skloňováním přídavných jmen, v jejich rozvržení ke skloňování měkkého a tvrdého typu jsou ale mezi dialekty podobné rozdíly jako u přídavných jmen. Všude je „tvrdé“ skloňování např. *tymu*, *tego/tymu*, *jego/jimu* atd. a

---

⁹¹ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 313. ISBN 14-567-72.

⁹² Tamtéž, s. 312.

⁹³ Tamtéž, s. 313.

⁹⁴ Tamtéž, s. 313.

„měkké“ skloňování v případech *mojigo/mojimu* je však na Jablunkovsku *našiho/našimu*, kdežto na ostatním území *našego, našymu*.⁹⁵

22. Tvary budoucího času slovesa „být“ mají v jižnějších částech území podobu *bedym, bez'ěš* a v severním úseku *bydym, byz'ěš*. Složené tvary budoucího času nedokonavých sloves se ve většině nářečí, zvláště v první osobě singuláru mužského rodu, ojediněle také v ostatních rodech a osobách, ve shodě s polštinou často tvoří spojením „*bedym*“ plus příčestí minulé významového slovesa.⁹⁶
23. Kromě uvedených jevů víceméně vládnu v západním pomezí polsko-českého smíšeného pruhu ještě jiné znaky, které se shodují se sousedními slezskými nářečím, popř. s ostatními dialekty českého jazyka.⁹⁷
24. Co se týče celkové současné situace v nářečích polsko-českého smíšeného pruhu, tak vůbec není jednoduchá. Na jedné straně se jedná o přemísťování obyvatel z místa na místo, kdy lidé přechází do severních částí zemí, kde převládá větší průmysl, ale i z jiných nářečních oblastí, což celkově vede jak k míšení a také rozkladu nářečí, na druhé straně pro změnu nejen různorodá národní a jazyková příslušnost totožného nářečního základu důsledek jak působení spisovné češtiny, tak i polštiny. To znamená, že možné vidět jak se jejich mluva rozdílně vyvíjí.⁹⁸
25. Jaromír Bělič dodává „Působení češtiny je ovšem vlivem okolností silnější a různé české prvky spisovné nebo nářeční se mnohdy objevují i v mluvě příslušníků polské národnosti.“⁹⁹
26. Velká část slov, která jsou polského původu, se považují z dnešního hlediska jako ustálená a běžná. Tak je tomu u slov jako je *kura, kokot, ščur, vesno* atd. Pak také u slov velice častých jako jsou např. *lebo, bo* aj.¹⁰⁰

---

⁹⁵ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: Vysokošk. učebnice. Praha: Státní pedagogické nakl., n. p., 1972. s. 314. ISBN 14-567-72.

⁹⁶ Tamtéž, s. 315.

⁹⁷ Tamtéž, s. 315.

⁹⁸ Tamtéž, s. 315.

⁹⁹ Tamtéž, s. 315.

¹⁰⁰ SOCHOVÁ, Zdeňka. Lašská slovní zásoba: jihovýchodní okraj západolašské oblasti. Praha: Academia, 2001.,s.26. ISBN 80-200-0421-1.

27. Na utváření běžné mluvy mladých lidí má zcela určitě vliv také vzdálenost od nářečně kompaktního osídlení. Bližší kontakt s blízce sousedícím nářečním místem působí na životnosti některých znaků. Naopak větší vzdálenost přispívá k vyrovnávání oblastně podmíněných jevů a k zvýšenému působení spisovných prvků jazyka.¹⁰¹

---

¹⁰¹ KLOFEROVÁ, Stanislava. Mluva v severomoravském pohraničí. Brno: Masarykova univerzita, 2000.,s.104. ISBN 80-210-2470-4.

7. Charakteristika respondentů

Do této kapitoly bych ráda zahrнула bližší představení mých vybraných respondentů, se kterými jsem dělala nahrávky sloužící k zachycení běžné mluvy v Karviné. Nahrávky tvoří pět neformálních a spontánních rozhovorů se sedmi respondenty ženského a mužského pohlaví.

Mluvčím A je Lucie Nováková, která se narodila roku 1993 v Karviné. V tomto městě vystudovala gymnázium, kde složila maturitu a nyní studuje vysokou školu. Pokud se jí vše podaří, stane se letos bakalářem. Pokračovat v navazujícím studiu již nechce. Lucie žije od narození v Karviné, ale ráda by se odstěhovala a našla práci v Londýně, kde měla v létě brigádu. Nyní plánuje jet na čtyři měsíce do Spojených států amerických jako recepční v horském hotelu, kde chce načerpat nové zkušenosti.

Mluvčím B je Hana Dvořáková. Narodila se v Karviné roku 1989. Vystudovala gymnázium v Karviné a nyní pokračuje ve studiu práv na vysoké škole, kterou by měla dokončit příští rok, kdy by ještě chtěla začít další obor. Celý život žije v Karviné, jen dvakrát v týdnu jezdí do Prahy. Jejím vysněným povoláním jsou práva. Občas doučuje anglický a francouzský jazyk. Na základní a střední škole přispívala články do novin. Nyní pracuje v hotelu jako recepční na částečný úvazek.

Mluvčí C je Michal Tomala, který se narodil v Karviné roku 1993. Absolvoval v tomto městě obchodní akademii obor Ekonomické lyceum a nyní pracuje v cestovní agentuře. Také se občas věnuje účetnictví a vyrábí pro firmy různé reklamní letáky. V rozhovoru mluví o své kapele, ve které hraje na bicí. Celý život žije v Karviné, ale rád by se odstěhoval za práci do Prahy nebo Olomouce a tam v budoucnu podnikal jako majitel nějaké restaurace či kavárny.

Mluvčí D je Jan Kořínek. Narodil se v Karviné roku 1991. Jeho otec pochází ze Slovenska a matka z Česka. Vystudoval v tomto městě gymnázium a po maturitě pokračoval ve studiu na Masarykově univerzitě v Brně. Je vystudovaným inženýrem v oboru marketingu. Celý život žil v Karviné a nyní pracuje v Ostravě v IT firmě a živí se jako programátor. V následujících pár měsících se chce odstěhovat za práci do Prahy, kde bude pokračovat ve stejné firmě jako nyní.

Mluvčí E je Lukáš Panenka narozený v Karviné v roce 1987. Vystudoval střední průmyslovou školu v místě svého narození, má maturitu a nyní pracuje jako dispečer mezinárodní firmy. Celý život žije ve městě Karviná a má dceru. Jednou by chtěl opustit svou nynější práci a naplno se věnovat své kapele a hudbě celkově v karvinské iniciativě Dokořán, která podporuje kulturní dění ve městě.

Předposledním mluvčí F je Lenka Kratochvílová. Narodila se roku 1992 v Karviné. Vystudovala místní gymnázium, absolvovala bakalářské studium na univerzitě v Ostravě obor sociálně zdravotní pracovník a nyní si hledá práci v tomto odvětví, protože ji tato práce baví a naplňuje. Do budoucna určitě v Karviné bydlet nechce a chtěla by se odstěhovat do hlavního města České republiky.

Posledním mluvčím G je Michal Tvrdík. Narodil se v Karviné roku 1992. Vystudoval střední průmyslovou školu v Karviné a nyní pokračuje ve studiu na vysoké škole v Ostravě. Má titul bakalář v oboru strojírenství a nyní pokračuje v magisterském studiu téhož oboru. Po studiu by chtěl pracovat ve strojírenství v nějaké elektrárně a věnovat se své kapele a hraní na kytaru, na kterou hraje už od malička.

8 Odchylky od normy

V druhé části bakalářské práce, tedy v části praktické, se budu věnovat morfologickým a fonologickým odchylkám od normy, které jsem vysledovala z přepsaných nahrávek mých respondentů. Všechny nahrávky, které byly přepsány, jsou dlouhé téměř hodinu a třicet minut. Informace o mluvčích jsou vloženy v identifikačních štítcích, které jsou součástí přílohy. Všechny přepisy respondentů včetně audio nahrávek jsou přiloženy na CD.

8.1 Hláskosloví

Fonologie je podle Marie Krčové pojata jako jazykovědná disciplína, která se zabývá zvukovou stránkou jazyka. Je to nauka o různých způsobech využívání zvukového materiálu v samotném jazyce. Základní jednotkou této nauky je foném. Ten je zvukový jazykový prostředek, který slouží k tomu, aby odlišil morfémy, slova nebo tvary slov téhož jazyka s odlišným významem, a to gramatickým či lexikálním.¹⁰²

František Čermák v publikaci Jazyk a jazykověda o fonologii píše, že se „...věnuje studiu systémových akustických jednotek jazyka z hlediska jejich funkce. Při systémovém přístupu, kdy je v systému třeba vymezit jedinečný soubor rysů každé jednotky zvlášť, se tedy takto studují zároveň i komponenty znaku, jeho figury. Proti praktičtější fonetice, zaměřené na způsoby realizace (fonémů) a jejich varianty, je přístup fonologie abstraktnější a teoretičtější. Podle své bližší orientace se její jednotlivé druhy nazývají fonologie segmentální, suprasegmentální, generativní aj.“¹⁰³

---

¹⁰² KRČMOVÁ, Marie. Fonetika a fonologie českého jazyka. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 9.

¹⁰³ ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011, s. 116. ISBN 978-802-4619-460.

8.1.1 Krácení vokálů

U všech respondentů si lze všimnout krácení vokálů, které je pro zdejší nářeční skupinu charakteristickým prvkem. Ke krácení dlouhých samohlásek dochází nejen u sloves, ale i u substantiv, adjektiv a dalších tvarů slovních druhů, a to nejen ve tvarotvorných bázích, ale i ve formantech.

Ukázka krácení vokálů z nahráky mluvčího A: **ja nevim** → / jako něgdo **řikal** zas že to je → / o **prazdninax** → / ?ale jako ?i tag **ja** bix tam xtěla **bit** jestli do te ?ameriki pojedu → / tag bix tam xtěla **bit** tag jako do **pulki řijna** →

Ukázka krácení vokálů z nahrávky mluvčího F: **řikam** po + ť ji tam něco hodit a mixal fuj **take** cigaňe budu něco **hazet** ne → / **řikam** ti seš hnusnej tag oni tu **vid'elavaj** na ulici ?a ti **nemam nedam** a šli + sme **dal** → / **řikam** no **dobre** → / tag + sme ?ušetřili padesát centů → / no a jako co mo3 mi to tam ani řecko **připominalo ja nevim** → /

U krácení vokálů dochází ke krácení z:

- *á>a (slov jenom za **patnact sekunt**, **znam** s vlaku že to každou, ja to **nemam** moc **rada**, ti to budeš **porovnavat** mezi **nama** jag gdo mluvime, že **ja** to mňesto **neznam** nějak)*
- *é>e (sou **strašne** slevi jenomže, ale to to je jako **drsne** no, domu do **karvine** spátki ukazuje to aji čas, nevim jestli to nebilo tím že to dělali **napoprve**, a ta praha jako to je **take** že gdibi třeba nešel londín)*
- *í>i (**zitra** a pozítří **nemam** moc, jako **nevim** jak na mapje jak jak to **jezdí**, se třeba **spozdi** vlag **vic**, nerada leřim jakože, honza teš jako **mluvi** tag specificki, f pohode to budeš **mit** s honzou ?ale → / prot + že ten je **taki ukecani**)*

- ů, ú > u (*dvje a pul nebo mám mluvit, jak o hodinu a pul, tag jako to bilo ?uplňe hrozne, f prubjehu celého semestru to to bude vjetší makačka no někteři třeba nedali vubec skouški ?a kvuli tex skouškám nemohli*)

Ke krácení vokálů dochází v nahrávkách ze 77 % a k dloužení ze zbylých 23 %. Nejčastěji se zkracují hlásky a, e, i, u. Hlásky o se zkracuje méně častěji.

Vokály	
DLOUŽENÍ	KRÁCENÍ
23 %	77 %

8.1.2 Přehláska U > I

Tato hlásková změna je datována do 14. století. Přehláska U – I je součástí vývoje hláskosloví. Tato změna proběhla pouze tehdy, když samohlásce u/ú předcházela měkká souhláska, např. *břuch* → *břich*, *dušu* → *duši*, *děla ú* → *děla í* apod.¹⁰⁴

Dle nahrávek bylo zjištěno, že k přehlásce u > i dochází u všech mluvčích ve všech pozicích. Opačný stav je pozorovatelný v první osobě singuláru indikativu přítomnosti, zejm. u vzorů *kupuje*, *kryje* (kde je „nepřehláska“ ve shodě se spisovným jazykem).

Ukázka mluvčího B, u kterého došlo k přehlásce: *takové nesmisli ?a on mu tadi ?odepisuje* → / *děkuji za tvoji tvoji milou radu jo* → /

---

¹⁰⁴ LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. Historická mluvnice češtiny. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 70. ISBN 14-599-86.

U všech mluvčích se objevila přehláska u osobního zájmena ona v akuz. singuláru, např. mluvčí B: *tag **ji** má říct podívej se tadi a xrsnouť na ňi talíř ?a že ji to poletí do obličeje* → /

Ukázka přepisů mluvčích, kdy došlo k „nepřehlásce“: *no → / ?ale jag jako studénka* → / *tam **nepřestupuju** ne ↑ /, jo **děkuju** → /, tag ?ale zase ?**oceňuju** krog který + si zvolila ti, ti si to můžeš jako sledovat já se **potřebuju** podívat na tu polohu, tag jsem na čaji **piju** čaj s rumem, jo ja jako prostě **kombinuju** jednoduxou matematiku, ten tiden ja si z něho vůbec nič **nepamatuju** ja si s te dovolene **nepamatuju** → /*

Níže je zobrazena tabulka, která ukazuje využití přehlásky u sloves krýt a kupovat v 1. osobě singuláru. 12 krát byla použita varianta bez přehlásky a jen 1 krát s přehláskou.

PŘEHLÁSKA U > I	
U	I
92 %	8 %

8.1.3 Diftongizace Ý > EJ

K této diftongizace došlo na konci 14. století.¹⁰⁵ Objevuje se jen u dvou mluvčích E a G. Celkem se v přepisech objevila dvakrát.

Ukázka přepisu mluvčího F: *řikam po+ ě **ji** tam něco hodit → / ?a mixal fuj take cigaňe budu něco hazet ne → / řikam ti seš **hroznej** tag ?oňi tu vidělavaj na ulici ?a ti **nemam nedam** a šli + sme dal →/*

---

¹⁰⁵ R.Dittmann. Stručný přehled staročeské morfologie. [online]. [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://ucjtk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/Shrnut%C3%AD-morfologie-a-hl%C3%A1skoslov%C3%AD-1.pdf>

Ukázka přepisu mluvčího G: *třeba třeba nebude aš tag hroznej* no právěže po mese asi ne → / no to bude asi jako hruza no → /

8.1.4 Asimilace znělosti S > Z

K této asimilaci znělosti z předního neznělého konsonantu na přední znělý konsonant dochází především na začátku nebo konci slov, například u osobního zájmena *my* nebo u sloves.

Příklad ukázky asimilace znělosti s > z mluvčího D: *to ti lidí někteří fakt zpjexají* → / *mi třeba mi jak se třeba zpozdí, a mi jag + zme* mluvili na skajpu jenom nedavno tag jako to bilo → /

Zde patří také asimilace *sme/zme*. Obě varianty, tedy znělá i neznělá mohou existovat v promluvách jednoho mluvčího. U skupiny východomoravské se vyskytují oba typy zhruba ve stejném poměru. V prepisech však naprosto převládá varianta *sme*. Asimilace *zme* byla řečena jen u třetího mluvčího přesně 4 krát.

Ukázka přepisu mluvčího A variantou *sme*: *no mi + sme tam přjeli* → / *pag + sme šli na koncert* → / *a pag + sme tam mňeli takovou tu aftrpárti u vitoška pamatuješ* ↑ /

Ukázka mluvčího B a třetího s variantou *zme*:

a to co + zme vižadovali bil ful tajm nasazeří prostě ať hrajou a snaží se ať xodí na skoušky prostě + zme bili pššnější → /

8.1.5 Asimilace u uskupení SH

Výslovnost *zh* (s regresivní asimilací) a *sch* (progresivní asimilací) je v národním jazyce velmi živá, což odráží i spisovný jazyk, přiznávající oběma podobám statut spisovnosti. V prepisech se tato asimilace objevuje přesně dvakrát, s výslovností *zh*.

Ukázka přepisu mluvčího C: *pořat vznikali ňake nové komplikace prostě no → / že + sme se **nezhodli** vlas + ňe na ničem no → /*

Ukázka přepisu mluvčího G : *marné je to → / nachilné na cokolif třeba ta lampa kterou tam máš → / tag kolig kolig stojí tak **zhruba** gdiš to da → /*

Na tabulce jde vidět, že k asimilaci na zh nedošlo.

ASIMILACE ZNĚLOSTI U USKUPENÍ SH	
ZH	SCH
100 %	0 %

8.1.6 Asimilace znělosti Ž > Š

U této asimilaci znělosti e zadního znělého konsonantu na zadní znělý konsonant dochází především uprostřed slov, např. těžký – těšký, pak také na konci slov, např. už- uš. K této asimilaci došlo vždy u slov už, když, až a což.

Ukázka přepisu mluvčího A a G a jejich asimilace znělosti:

Mluvčí A: *prot + že + sem vjed'ela že ze začatku že že to to ma bit **teške** → /*

Mluvčí G: *to zapnem normalně do elektřini ?a pu + de se **skoušečkou** podel obvodu a zjistí gde je to špatně → /*

8.1.7 Asimilace znělosti Ď > Ť

Znělostní asimilaci najdeme také u znělého tvrdopatrového konsonantu d na neznělé t. Tato změna není příliš častá, ve většině případů dochází pouze na konci slova u adverbia teď jeho variant. Mnohem častěji se v nahrávkách objevuje výraz „teťka“.

Ukázka přepisu mluvčího A a D s touto asimilací znělosti:

Mluvčí A: *no jasně ti jo ti jo ↓ /☺to je...to bude ti jo ☺ → /a **teť** ti jo tadi budeme dvacet minut mlčet → /*

Mluvčí D: *rukou a nohou děláš ?úplně něco jiného a **teťka** tam sedíš a úplně prostě*

Níže je statisticky vypočítána asimilace znělosti u adverbia teď. V nahrávkách se tato asimilace objevuje celkem 60 krát.

ASIMILACE ZNĚLOSTI Ď > ť	
Ď	ť
20 %	80 %

8.1.8 Asimilace znělosti V > F

Další asimilace, které si lze z přepisů všimnout, je asimilace retozubného znělého konsonantu v na neznělé f. K této asimilaci dochází také u prepozice, ke které dochází ve všech případech a také na začátku nebo na konci slov.

Příklad z přepisu mluvčího A:

1. *tag ja to ja to budu držet tag ňag to bi to bi mělo bit **f** pohode ↓ /*

2. *tag asi bix pŕijela tu na otočku ňejak ?ale pak jako co nejdříf do londina no ti*

umivadla

8.1.9. Asimilace znělosti K > G

Další asimilací je znělost zadopatrového neznělého k na znělé g, ke které dochází v nahrávkách velice často. Objevuje se u slov někdo, někde, hodně také u slov kdyby a když nebo jak, tak, nebo někdy.

Ukázka nahrávka mluvčího A: *a **jag** ti to kontrolujou ↓ / nebo **gdo** ti to kontroluje ↓ / ?a ti to budeš porovnvat mezi nama **jag gdo** mluvíme ↑ / jako subjekt ?a mluvil jako subjekt bé mluvil více tag + le a makovje ↑ /*

Níže je uvedeno kolikrát k této asimilaci znělosti došlo u zájmena kdo, z níž je patrné, že tato asimilace proběhla ve velké převaze.

ASIMILACE ZNĚLSTI K > G	
K	G
0 %	100 %

8.1.10 Elize hlásky „j“

U všech respondentů bylo zaznamenáno vynechání počáteční hlásky „j,“ jen ojediněle se hláska „j“ objevovala. Elize této hlásky byla zaznamenána především u slov jako jsem, jsme, jenom, jenomže nebo jméno.

Ukázka elize u přepisu respondenta C:

1. *že vlas + ně ti členové kteří s nama hráli → / tag tím že vlas + ně mi + **zme** něco vižadovali → / a to co+ **zme** vižadovali bil ful tajm nasazeňi prostě ať hrajou a snaží se ať xodí na skouški prostě + **zme** bili přisnější*

2. *že + **enom** něco vifotíme → / hodíme k tomu někí malí komentárek ?a prostě je nám to prostě uplňe jedno → /+ **enom** ?úplňe → /prostě ti vjeci + **sou** najednou*

8.1.11 Elize hlásky „K“

Kromě elize hlásky „j“ dochází taky k elizi hlásky „k“, především u slov kdyby, když nebo kdysi.

Ukázka transkripce mluvčího C: *co se osobi tíče tag ne → / ?ale jako + diš máš ňákí projekt ?a snažíš se ho propagovat no → / tag tam to musí žít že → / + diš si vezmeš třeba krištof a nevim ti slavné kapeli tag prostě to tam jede pořát ↓ /*

8.1.12 Přízvuk

Důležitým jevem, kterého si lze v nahrávkách všimnout je přízvuk na předposlední slabice, který je pro lašská nářečí typický.

9.2 Tvarosloví

Tvarosloví neboli morfologie je podle Příruční mluvnice češtiny „částí gramatiky, která pojednává o slovních druzích z hlediska jejich forem a základních významů těchto forem.“¹⁰⁶ V publikaci Jazyk a jazykověda od Františka Čermáka dále najdeme definici: „Obecně se morfologií míní ta oblast gramatiky, která studuje povahu a chování morfémů, podle jejich dvou dosti odlišných typů se pak dělí i morfologie, a to na morfologii v užším a širším smyslu.“¹⁰⁷

Dá se říct, že morfologie zahrnuje konjugaci, deklinaci a popř. i komparaci – pokud je jazyk má. Tvarosloví je také o tvoření pojmenování, tvoření slov, dále o kompozici, derivaci, konverzi, univerbizaci, abreviaci či o kombinaci slov.¹⁰⁸

Tato druhá část se bude zabývat tvaroslovnými odchylkami od normy.

9.2.1 Substantiva

1. Ve shodě s (téměř) celonárodním běžným územ nespisovným je velmi frekventované zakončení 1 osoby plurálu jmenné flexe –ma. Tento jev jde vidět např. na slovech: *děckama, spamerama, hetlajnerama, polákama, lidma*

Ukázka z transkripce třetího respondenta: *+ sme se strařili tagže + sme kličkovali mezi vesnicama slepicema tag + sme viděli ten život + sou to strašňi bordeláři ne → /*

2. Objevují se augmentativa zakončena na –ák, např. *opravák, klikihák, karviňák*

Ukázka z přepisu mluvčích A a C: *tagže tam tam xceme jakobi řem karviňákúm ?ukázat že to troxu ?umíme no aspoň ?aspoň troxu ↓ /*

---

¹⁰⁶Informační systém Masarykovy univerzity. Příruční mluvnice češtiny [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/www/393725/Prirucni-mluvnice-cestiny-morfologie.pdf>

¹⁰⁷ ČERMÁK, František. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011, s. 134. ISBN 978-802-4619-460.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 134.

3. Kromě augmentativ se v nahrávkách objevují také deminutiva, která jsou zakončena buď na koncovku –ka, např. *poklíčka, kníška neb na koncovku –ko, např: kolečko, sklíčko atd.*

Ukázka přepisu mluvího E: *nakonec vidal teda kníšku ?a stojí teda sedum celýx devádesát devjet liber jo → / tagže prostě taková kníška → /*

9.2.2 Adjektiva

1. U adjektiv je komparativ a také superlativ tvořen spisovnou koncovkou –ší, která je nejčastější (nejlepší, nejhorší, nejlepší). Také se objevuje koncovka –čí, např. u slov věcí nebo menčí, která se však objevuje méně častěji.

2. Koncovka –ej se objevuje u třetího a respondentů E (*šikovnej, duležitej, kterej sdílenej, takovej*).

Ukázka přepisu mluvího C a E:

Mluví C: *protože + sem se na něho díval a on bil taghle něgde nat tím horizontem jo a bil ?uplňe oranžovej a tis mi gdisi visvjetloval proč bil ?oranžovej↓ /*

Mluví E: *třeba třeba nebude aš tag hroznej no právjě že asi ne no to bude asi jako hruza jo*

3. Místo spisovného výrazu „nějaký“ se ve většině případů objevuje nespisovný výraz „ňáký“.

Ukázka přepisu respondentů C : *a jako + dicki prostě třeba gdiž se dřívám prostě na ňákí klip nebo + sem prostě na ňákém koncertě → /*

V tabulce jde statisticky vidět, že respondenti častěji používali výraz „ňáký“ před spisovným nějakým. Výraz „ňáký“ byl použit celkem 64 krát, zatímco nějaký 6 krát.

spisovný tvar	spisovný tvar
ŇÁKÝ	NĚJÁKÝ
91 %	9 %

4. Je nutno podotknout, že u adjektiv se u maskulin singuláru objevuje spisovné – e místo nespisovného intersegmentu í či ý, které je v poslední době populární používat nebo se tak mluví ve středních Čechách. Tento jev se objevuje v nahrávkách pouze jednou a to u mluvčího F:

Ukázka přepisu: *a ve čtvrtek si vezmeš toho maršála svýho jo sebou* ↓ /

9.2.3 Pronomina

1. V nahrávkách se velice často objevuje podoba osobního zájmena námi a vámi, která má duálovou koncovku. Mluvčí tak říkají náma a váma.

Ukázka z přepisu mluvčího A: *a jag ti to kontrolujou* ↓ / *nebo gdo ti to kontroluje* ↓ / *?a ti to budeš porovnávat mezi nama jag gdo mluvime* ↑ / *jako subjekt ?a mluvil jako subjekt bé mluvil vice tag + le a makovje* ↑ /

Ukázka přepisu mluvčího E: *tagže vi + ste si nefšimli že je nat váma* → /

V níže uvedené tabulce lze vidět, že tvar náma, váma v nahrávkách naprosto převládá. Byla použita 7 krát.

NÁMA, VÁMA	NÁMI, VÁMI
100 %	0 %

2. Také se u pronomén objevuje u respondentů nestažené skloňování přivlastňovacích zájem *můj a tvůj*. Mluví místo těchto výrazů říkají *moje, tvoje* a jejich různé pádové varianty. Přivlastňovací zájmeno *svůj* nebylo použito v nahrávkách vůbec.

Ukázka přepisu mluvího B: *?a teřkom prostě můj **moje** jméno je džon keli je mi padesát devjet roku ?umírám na rakovinu jo → / + sem něgde vlastně f dubaji → /*

V tabulce lze vidět, že nestažený tvar byl použit daleko častěji než stažený. Nestažený byl použit celkem 11 krát a stažený tvar 7 krát.

NESTAŽENÝ TVAR	STAŽENÝ TVAR
61 %	39 %

3. Ukazovací pronominum takový se v přepisech se objevuje jako krátký tvar *taky* s krátkým vokálem na konci. Skloňování tohoto pronomina je znázorněno na následující tabulce níže a je porovnáno se spisovnou formou. Toto zájmeno je v nahrávkách hojně využíváno.

Ukázka přepisu mluvího A:

1. *tag možná pu + deme na brusleři → / ?ale to **taki** ještě neři domluvene → / bo tam **taki** musi kupovat take listki → / a f neřeli zas večer jedu tag zas nevim co stihnu → /*

2. *a jes + li si spíš neobhlídnu **take** něake fajne mista a jinak jako asi s řema řeckama něco vimislime → /*

3. *a ta praha jako to je **take** že + dibi třeba neřel londin → / tag bix asi jako f řesku ?uš řla do té prahi no*

Na tabulce níže jde vidět, že spisovný výraz je užíván daleko častěji. Výraz „taki“ byl použit 20 krát a takový zase 53 krát.

TAKI	TAKOVÝ
27 %	73 %

Skloňování zájmena podle pravidel českého pravopisu

Nominativ	takový	taková	takové
Genitiv	takového	takové	takového
Dativ	takovému	takové	takovému
Akuzativ	takového	takovou	takové
Lokál	takovém	takové	takovém
Instrumentál	takovým	takovou	takovým

Skloňování v nespisovné formě, kterou využívají respondenti

Nominativ	taky	taka	take
Genitiv	takeho	take	takeho
Dativ	takemu	take	takemu
Akuzativ	takeho	takou	take
Lokál	takem	take	takem
Instrumentál	takym	takou	takym

4. Dalším jevem, který se v nahrávkách objevuje, je ukazovací zájmeno tohle, kdy je u mluvčího C vyslovováno jako „todlencto“.

Ukázka přepisu : tagže **todlencto** je vjec která tě jakobi baví jo ↑ /

5. Co se týče osobního zájmena on v instrumentálu pl., tak v tomto tvaru se objevují dvě možnosti, které zasahují jak do kmenové samohlásky a promítají se do

střídání podob ni- a ně-, jednak se samohláskou koncovou, v níž se uplatňují –i a –a.¹⁰⁹ To znamená, že je možné v tomto pádě říct nimi, nima nebo němi a něma. U respondentů se vyskytuje pouze varianta něma u mluvčího F: *+ sme jeli zrovna s něma vystopíš a jedeš šalinou čtyři zastávky → /*

6. Co se týče akuzativu sg. zájmena on, tak po předložce se užívá variant něho a něj. Obě tyto možnosti jsou spisovné. Varianta něho je typická pro východní oblast Moravy a pro Slezsko, zatímco ekvivalent něj se používá převážně v Čechách a v západních moravských oblastech. V severomoravských pohraničí se používají obě varianty.¹¹⁰ Nahrání respondenti využívají právě variantu něho, která je pro zdejší oblast typická.

Ukázka z nahrávky mluvčího C:

1. *tagže tam de spíše ?o to ?ejsidisi co bude hrát a kolig lidí na něho pu + de no*
2. *a vspomněl + sem si na tebe protože + sem se na něho dával a on bil taghle něgde nat tím horizontem jo a bil ?uplňe oranžovej a tis mi gdisi visvjetloval proč bil ?oranžovej ↓ /*

Na tabulce jde vidět, že výraz „něj“ nebyl vůbec použit.

NĚHO	NĚJ
100 %	0 %

---

¹⁰⁹ KLOFEROVÁ, Stanislava. *Mluva v severomoravském pohraničí*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 96. ISBN 80-210-2470-4.

¹¹⁰ KLOFEROVÁ, Stanislava. *Mluva v severomoravském pohraničí*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 95. ISBN 80-210-2470-4.

7. U dativu singuláru osobního zájmena já existují dvě spisovné varianty, kterými jsou mi a mně. V nahrávkách u mluvčích se objevuje více varianta mi.

U respondentů z Karviné bylo opravdu zjištěno, že se používá v dativu sg. tvar mi než mně. Tvar mi byl použit celkem 28 krát a tvar mně 11 krát.

MI	MNĚ
72 %	28 %

Ukázka přepisu mluvčího D: *tag to mi aňi neříkej ti jo ↓ / no to bilo jako nedávno no ti jo no no nedávno to bilo tag no pjet rokú spátki možná ↑ /*

Ukázka přepisu mluvčího B: nebo gďiš máš všeobezní přehlet třeba takoví ten test skrvn gde to fšexno vipadá jag netopír jo že prost'e ten ?osobonost'í něco → / tag čí je to test tag to je ten ročaxuv ↓ / ?a podle to podle *mňe* plno d'ecek jako neví tidlenč'i vjeci → /

9.2.4 Numerálie

1. Číslo čtyři je vyslovováno u mluvčí A jako čtíri. Ukázka přepisu mluvčího A: *no no no → / a to + sme tam bili všixni čtíri ještě → /*

V nahrávkách se často vyskytují číslovky ve spisovné formě.

2. Co se týče výslovnostního seskupení –dm,-sm: sedm, osm/ sedum, osum, tak ty se ve shodě s celonárodním mluveným území vyskytují na našem území varianty s vkládaným u, např. sedum, osumdesát, sedumkrát atd.¹¹¹

---

¹¹¹ KLOFEROVÁ, Stanislava. Mluva v severomoravském pohraničí. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 29. ISBN 80-210-2470-4.

Ukázka přepisu mluvího G: *no ja vim → / to se vůbec nečekal gdiš uš tag těch osumdesát ?ale je fakt že to tu spotřebu má ta lanovka → /*

Ukázka přepisu mluví F: deset tisíc a třeba na ?**osum** dní o týden předeem to ?uš stálo náákix **t** *ináct* ?ale bilo to na **osum** dní → / tagže mi + sme jeli posdeji o týden ne mi + sme vlastně jeli hned druhí den → /

9.2.5 Verba

1. Ve slovesech je také vyslovována první osoba množného čísla slovesa *chtít* jako tvar *chcu*. U tohoto příkladu jde vidět, že tady nedochází k přehlásce, viz kapitola 9.1.2.

Ukázka transkripce mluvího A: *já si budu muset zajít na studijní a zeptat se jako jag se to řeší → / prot + že já xcu fakt na ti prazdnini do té ameriki no → /*

Ukázka přepisu mluvího A: *chodit sem procházela tema botama celí pokoj že → / celé ot písku a on chce příští rok zase na krétu → / ja tam nechcu → /*

2. Přechodník přítomný ani minulý respondenti nepoužili ani jednou.

3. V tvaru 2 os.sg. minulého času je rozkolísanost vyvolána koexistencí dvou tvarů: jednak formy s přítomným tvarem pomocného slovesa (*dal jsi*), jednak varianty se zakončením *-s* (*dals*). Oba tvary mají svou paralelu ve spisovném jazyce, ale také v územně podmíněném běžném vyjadřování.¹¹²

Pro nářečí slezská je příznačná varianta *dal jsi*. V nahrávkách se toto sloveso objevilo pouze jednou a to u šestého respondenta právě ve tvaru *dal jsi*.

Ukázka přepisu mluvího C: *tag jsem si dal kiselicu no a čaj*

---

¹¹² KLOFEROVÁ, Stanislava. Mluva v severomoravském pohraničí. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 97. ISBN 80-210-2470-4.

Druhá varianta se zakončením –s se uplatňuje u mluvčích pomocí jiných sloves, např. být. Ukázka přepisu respondenta G: *spíš asi **jaks** to mňela ti*

9.2.6 Adverbia

1. Také se u mluvčích objevuje výraz „furt“, které vymezuje děj, které trvá delší dobu. Toto slovo nahrazuje výraz „pořád“ nebo „stále“.

Ukázka přepisu mluvčího B: ***furt** abi + sme vipadali dobre → / ?a tečka + sme najednou prostě tací → / že jenom něco vifotíme → / hodíme k tomu náki malí komentáreg ?a prostě je nám to prostě úplne jedno → / jenom ?úplne→ /*

Ukázka přepisu mluvčího G: *tag snat nemá na tom co pokazit no → / podívají se na to a + estli si to přemněří víš co → /to napjetí tam bude gdibi tam bili ti pojistki tag je to **furt** lepší varianta → /*

Z níže uvedené tabulky jasně vyplývá, že nahraní respondenti používají oba výrazy stejně. Slovo pořád bylo použito 7 krát a slovo furt 8 krát.

POŘÁD	FURT
47 %	53 %

2. Dalším jevem který se objevuje u mluvčích je slovo „prostě“, zvláště mluvčího E, je to vycpávkové slovo, tedy slovo, které je v běžném hovoru zbytečné. Ukázka přepisu:

*?ale to se ti neviplatí → / no tečka jako nedávno + sem četl jakože **prostě** tag různě na netu jako na nájgigu **prostě** různě jako + sou takové ti skeče **prostě** memi a tagle → / tag jako bil tam **prostě** mem gde bilo napsané co bi + ste vzkázali svému mlatsímu já → /*

9.2.7 Konjunkce

1. První respondentka používá výraz „bo“ hlavně v důvodovém vztahu. Toto slovo nahrazuje ve spisovné češtině spojku neboť či protože.

Ukázka přepisu respondenta A: + *sem zvjedavá právjje kolig lidí to dalo **bo** aňa říká*
→ / *že hodně lidí aji na fejsbuku* → / *eh řešili* → / *že asi prostě budou protahovat* → /

2. Také se u respondentů objevuje spojka aji, která nahradila slučovací spojku a.

Ukázka přepisu mluvčího F: *jo to je neskutežné tam mají bordel* → / *?aji ti d'ěcka*
vidělávaj na ulici že hrajou na harmoniku → /

Ukázka přepisu mluvčí A: *a potom si mislim že haňka s honzou jeli* → / *domu do*
karvine spatki → / *ukazuje to aji čas↑* / *to neukazuje čas asi že ↑* /

3. U spojek dochází k zániku t(l) ve skupině stl: jestli/jesli. Tento jev se týká pouze tohoto výrazu. Výslovnost (j)esli je běžná v nespisovném jazyce na celém území národního jazyka.¹¹³ U respondentů si lze v přepisech opravdu všimnout tohoto zániku, např. u mluvčích F a G:

Mluvčí F: *teť ?aňi nevim **jes + li** se tam i zlotíma plařilo* → / *?ale vím že bila polská*
staňice f televizi → /

Mluvčí G: *no já jes + li nebudu f práci tag bich teš ?asi šel no* → / ***jes + li** mi bude*
lépe si dám par rumú → /

---

¹¹³ KLOFEROVÁ, Stanislava. Mluva v severomoravském pohraničí. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 29. ISBN 80-210-2470-4.

9.3 Slovní zásoba

Tato podkapitola se zabývá lexikologickou stránkou získaného nahraného materiálu, ale zaměřuje se pouze na slova, která nejsou součástí spisovné normy. Pro určení významu slova byla použita internetová verze Slovníku spisovné češtiny nebo individuální znalost jazyka. Výrazy jsou seřazeny abecedně.

9.3.1 Výrazy respondentů z nahrávek

ajfon – Iphone, chytrý mobilní telefon, anglický výraz

aliekspres – Aliexpress, internetový zahraniční eshop, anglický výraz

bum – úspěšná věc v nynější době, nějaká „pecka“

Čecháček – člověk bydlící na území Čech, ironické označení

drsný – stylový nebo dobrý

elefant – Elefant, dvoupatrový vlak Českých drah, anglický výraz

ibej – Ebay, zahraniční internetový obchod, anglický výraz

jak sviňa – zveličení pro něco velkého

Karviňák – obyvatel města Karviná

klikyhák – chaotický obrazec, klikatá čára, čmáranice

makačka – slangově těžká práce, dřina¹¹⁴

navázat – obléct si

makat – ošahat nějakou osobu či nějakou věc

plejstejšn – playstation, herní přístroj či konzole, anglický výraz

---

¹¹⁴ Ústav pro jazyk český ČASV. Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=svi%C5%88%C3%A1ck%C3%BD&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

rajeneru – Ryanair, zahraniční letecký dopravce

studenedženci – Studentagency, dopravní a cestovní společnost, anglický výraz

sviňácký – těžký, nepříjemný nebo také nečekaný

vygúglit – najít na internetovém serveru google.com, anglický výraz

vyprdnout- vykašlat se na věc¹¹⁵

z olomóca – obyvatel Olomouce

hadry – kusy oblečení

týpek – většinou muž, co má styl, ale může být myšleno i negativně

chrnout – vylít někam nebo na někoho tekutinu

masakr – šílená věc

hafo – hodně, něčeho je moc

ty brďo – výraz pro udivení

na netu – na internetu

nájgigu – internetové stránky s různými obrázky a videi

memi – obrázky většinou se skrytou ironií

baba – žena

á jem simple man – I am simple man – jsem jednoduchý muž, překlad z angličtiny

9.3.2 Český jazykový atlas

Dle nahrávek jsem srovnávala podobnost či odlišnost slov ve všech šesti svazcích Českého jazykového atlasu.

---

¹¹⁵ Ústav pro jazyk český ČASV. Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=svi%C5%88%C3%A1ck%C3%BD&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

1. Český jazykový atlas uvádí, že se na území polsko-českého smíšeného pruhu u substantiva *pohřeb*¹¹⁶ používá výraz *pohřib*, který se však neshoduje s mluvou u druhé mluvčí, která toto slovo použila v nahrávce.

Ukázka nahrávky mluvčí B: *že gdiš má zdědit takové jmění že bi na ten pohřep pňjel* → / ?a tomu pag napsali sxfálne jako f pondělí že jim je to líto ale že zrovna jako dneska f to pondělí bil f dubaji **pohřep** a todnecto → /

2. Dalším slovem je *den*¹¹⁷, u kterého atlas uvádí výraz *deň*, který se znovu neshoduje s respondenty z nahrávky – ti použili výraz *den*. Měkkost koncové souhlásky zde nezůstala zachována.

Ukázka přepisu mluvčího G: *tag + sme se vsbudili říkal + sem si jak zužitkovat ten krásní den* →

3. Nominativ pl. maskulin slova *lidé*¹¹⁸ je v atlase v místě Karviná užíváno jako *luďe*, což opět nesouhlasí s mluvou mluvčích v nahrávkách, kdy respondenti používají výraz *lidi*.

Ukázka přepisu mluvčího F: *s té prahi viletiš třeba ti někteří lidi bidleli u letišče jo náke čtiři zastávki protože + sme jeli zrovna s něma*

4. Osobní zájmeno já v dativu sg. má dle atlasu na území Karviné výraz *mi*¹¹⁹, který souhlasí s mluvou respondentů.

Ukázka přepisu mluvčího C: → / tag tím že vlas + ně **mi** + sme něco vižadovali →

---

¹¹⁶ BALHAR, Jan. Český jazykový atlas. Praha: Academia, 1997. sv. 2. s.411. ISBN 8020005749.

¹¹⁷ BALHAR, Jan. Český jazykový atlas. Praha: Academia, 2005. sv.4 s. 49. ISBN 8020009213.

¹¹⁸ BALHAR, Jan. Český jazykový atlas. Praha: Academia, 2005. sv.4 s. 161. ISBN 8020009213.

¹¹⁹ BALHAR, Jan. Český jazykový atlas. Praha: Academia, 2005. sv.4 s. 341. ISBN 8020009213.

5. Dalším příkladem je sloveso *moci*¹²⁰, kdy dle atlasu se v polsko-českém pohraničí používá v nominativu singuláru výraz *mogym* a *možim*, což respondenti vůbec nevyužili a říkali *mužu*.

Ukázka přepisu mluvčí A: *no ja ten víkent třináctého kolem třináctého nemůžu to je ten další tiden*→ /

6. Dalším jevem je krácení na území Karviné, které je shodné s nahrávkami respondentů. Slovo *peníze*¹²¹ je vyslovováno krátce jako *peníze*, dochází tedy ke krácení í > i.

Ukázka přepisu mluvčího F: *mamka pro nás má něco našetřené jo ?ona nevim gdi nám xce ti peňize dat ?asi až pět smrtelnou postelí nám dá ti peňize nebo ja nevim gdi*

Bylo zjištěno, že některé jevy a výrazy mladé generace se s Českým jazykovým atlasem shodují a jiné zase nikoliv.

---

¹²⁰ BALHAR, Jan. Český jazykový atlas. Praha: Academia, 2005. sv.4 s. 425. ISBN 8020009213.

¹²¹ BALHAR, Jan. Český jazykový atlas. Praha: Academia, 2002, s.5. s.303. ISBN 8020000135.

10 Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zkoumat běžně mluvený jazyk ve městě Karviná, tedy na území polsko-českého smíšeného pruhu a také jeho odchylky od spisovné normy. Odchylky v jazyce jsem určila na základě autentických nahrávek mých respondentů a následného přepsání do fonetického přepisu. Nahrávky a přepisy se společně staly předmětem mého zkoumání. Nahrávky byly pořízeny s mluvčími ve věku 23 – 29 let. Všichni respondenti s nahráváním souhlasili.

V teoretické části jsem se věnovala nejdříve představení města Karviná, ve kterém žiji a jeho historií. Dále jsem se zabývala útvary českého jazyka a rozlišila postavení spisovné češtiny a dialektu. Další kapitola prezentuje polsko-český smíšený pruh, který je charakteristický pro mluvu v Karviné ve všech jeho podobách (koncovky, slovesné tvary, apod.). Do teoretické části jsem také zahrнула informace o mluvčích.

Nejdůležitější částí práce bylo vyhodnocení nahrávek, které respondenti namluvili. Nejvíce jsem se soustředila na hláskoslovné a tvaroslovné odchylky od normy, které jsem vyzorovala z fonetických přepisů nebo ze samotných nahrávek. Do praktické části jsem také zahrнула slovní zásobu, kde se nachází slova, která jsou méně známá či jsou něčím specifická. Mým pomocníkem při vysvětlení těchto slov byla internetová příručka Spisovný jazyk český či má vědomost.

V praktické části je zřetelné, které jevy se u mluvčích vyskytují. Ve výsledku je ale patrné, že nářečí polsko-českého smíšeného pruhu se jen málo drží u mladých lidí na tomto území.

Z mých nahrávek vyplývá, že nejmladší generace dialekt polsko-českého smíšeného pruhu již skoro neužívá. I zde však zůstávají dva výrazné znaky, které budou asi vždy charakteristické pro slezská nářečí jako taková, a to krácení a slovní přízvuk na předposlední slabice.

Vývoj běžné mluvy mladé generace severomoravského pohraničí má však několik společných rysů nejen kromě krácení a přízvuku. Jak sama zmínila Stanislava Kloferová

v publikaci Mluva v severomoravském pohraničí: „Vzhledem k neexistenci neuceleného a sjednocujícího nářečního základu však značně rychleji ustupují a zároveň zanikají úzce regionálně zabarvené znaky. Současná podoba běžně mluveného jazyka vykazuje silný příklon k jevům spisovným (případně i tendence obecně nespisovné na hranici normy spisovného jazyka), ať už podporovaným, nebo nepodporovaným působícími nářečními systémy. Výrazný podíl na podobě úzu mají jevy společné běžnému nespisovnému vyjadřování na celém území národního jazyka, ale především jevy společné celouzemnímu úzu moravskému. Ty jsou prozatím velmi pevnou součástí běžné normy.“¹²²

Mladá generace tedy nářečí jako takové již neužívá, ovšem to neznamená, že mu nerozumí. Zcela určitě také záleží na tom, zda jejich rodiče či prarodiče dialektem hovoří, či nikoliv.

Ojediněle se vyskytují v nahrávkách také jevy, které lze považovat za specifické pro mluvu této pohraniční oblasti. Jedná se o výrazy či odchylky od normy, které vznikly spojením základu dialektu a spisovného jazyka.

Co se týče stírání rozdílů mezi nářečními a spisovnou, příp. obecnou češtinou, na ty má bezpochyby vliv také technicky se rozvíjející doba, kdy je zcela běžné užívání počítačů, internetu a televize, kde se čím dál častěji používá obecná čeština, např. v seriálech nebo filmech.

---

¹²² KLOFEROVÁ, Stanislava. Mluva v severomoravském pohraničí. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 105. ISBN 80-210-2470-4.

11 Anotace

Autor: Tereza Andělová

Katedra a fakulta: Katedra bohemistiky; Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Běžně mluvený jazyk mladé generace v Karviné

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph. D.

Počet znaků: 72 186

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 15, elektronických zdrojů 12

Klíčová slova: nářečí, český jazyk, Karviná, polsko-český smíšený pruh, lašská nářečí, fonologie, morfologie, slovní zásoba, respondenti, autentické nahrávky.

Keywords: dialect, czech language, Karviná, polish-czech mixed stripe, lach dialect, phonology, morphology, lexicology, respondents, authentic recording.

Anotace: Hlavním záměrem této bakalářské práce je zabývání se běžně mluveným jazykem mladé generace ve městě Karviná, které se nachází z oblasti nářečí v polsko-českém smíšeném pruhu. Na základě autentických nahrávek mluvčích, kteří s nahráváním souhlasili, se určily odchylky v jazyce nejen z hlediska fonologického a morfologického, ale také se zkoumala slovní zásoba. Součástí této práce jsou také tabulky, které obsahují statistická data vypočítána v procentech, na kterých jde vidět četné použití slov, výrazů či změn. Tyto statistiky a odchylky v jazyce byly určeny pomocí sedmi mluvčích, u kterých se věk pohybuje v rozmezí 23 - 29 let.

12 Resumé

The main aim of this thesis was to investigate the commonly spoken language in Karvina, in the territory of the Polish-Czech mixed zone and its deviation from the standard language. Variations in language which I identified are based on authentic recordings of my respondents and subsequent rewriting into phonetic transcription. The recordings and transcripts together became the subject of my research. Recordings were taken with interviewees aged 23 to 29 years. All respondents agreed with the recording.

In the theoretical part, at first I dealt with the introduction of the town Karvina, the place where I live and its history. Then I dealt with departments of czech language and distinguished the position of czech literary language and dialect. Next chapter presents mixed Polish-Czech band, which is characteristic of speech in Karvina in all its forms (endings, verbal forms, etc.). I also included some information about the interviewees.

The most important part of this work was evaluation of the recordings . I mostly focused on phonological and morphological deviations from the norm that I've observed of phonetic transcriptions or recordings themselves. The practical part also includes vocabulary where are less known words or words with some specifics. To explain these words I helped myself using internet guide of literary czech language and also my own knowledge.

In the practical part it is clear which phenomena occur during taking the interviews . As result, it is obvious that dialect of the Czech-Polish mixed zone is very little held among young people living in this area.

My recordings show that the youngest generation almost don't use the dialect of the Polish-Czech mixed zone. Nevertheless, there remain two distinct characteristics that will probably always characterize the Silesian dialect - cutting the words and word stress on the penultimate syllable.

13 Literatura

BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 1997. sv. 2. 507 s. ISBN 8020005749.

BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 2005. sv. 4. 680 s. ISBN 8020009213.

BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 2002. sv. 5. 626 s. ISBN 8020000135.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice*. 1. vyd. Praha: SPN, 1972. 463 s. Vysokoškolské učebnice.

BĚLIČ, Jaromír. *Přehled nářečí českého jazyka: Určeno pro posl. filosof. fakult.* 1. vyd. Praha: SPN, 1968. 97 s. Učební texty vys. škol.

CUŘÍN, František et al. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. 209 s. Učebnice pro vysoké školy.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., V Karolinu 2., dopl. Praha: Karolinum, 2011. 380 s. ISBN 978-80-246-1946-0.

DANEŠ, František et al. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997. 292 s. ISBN 80-200-0617-6.

HUBÁČEK, Jaroslav a SVOBODOVÁ, Jana. *Čeština pro učitele*. Vyd. 1. Opava: Optys, 1996. 303 s. ISBN 80-85819-41-4.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.

KELLNER, Adolf. *Východolašská nářečí*. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské, 1946. Moravská a slezská nářečí.

KLOFEROVÁ, Stanislava. *Mluva v severomoravském pohraničí*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 103. ISBN 80-210-2470-4.

KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie českého jazyka: určeno pro posl. fak. filozof. a pedagogické*. 1. [dotisk] 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 110 s.

LAMPRECHT, Arnošt, ŠLOSAR, Dušan a BAUER, Jaroslav. *Historická mluvnice češtiny: Vysokošk. učebnice pro stud. filozof. fakult.* 1. vyd. Praha: SPN, 1986. 423 s. Učebnice pro vys. školy.

SOCHOVÁ, Zdeňka. *Lašská slovní zásoba: jihovýchodní okraj Západolašské oblasti.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2001. 302 s. ISBN 80-200-0421-1.

Elektronické zdroje:

Informace o městě. *Karviná.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.karvina.cz/mesto-karvina/informace-o-meste>

Karviná . *Moravskoslezský kraj.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.moravsko-slezsky-kraj.cz/karvina>

Karviná . *Portál Karviná.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.portalkarvina.cz/>

Karviná. *Historická sídla.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.historickasidla.cz/dr-cs/181-karvina.html>

Karviná: historie. *Menhiry.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.pooh.cz/menhiry/a.asp?a=2003353&db=444>

KRČMOVÁ, M. *Stratifikace současné češtiny*, s. 6. [online]. 2005 [cit. 2.1. 2014]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-12.pdf>

Opuštěné domy ve Starém Městě začal hlídat monitorovací systém. *Město Karviná.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.mestokarvina.eu/opustene-domy-ve-starem-meste-zacal-hlidat-monitorovaci-system/>

Ovzduší na Ostravsku. *Čisté nebe.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.cistenebe.cz/stav-ovzdusi-na-ostravsku/ovzdusi-na-ostravsku>

R.Dittmann. *Stručný přehled staročeské morfolgie.* . [online]. [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://ucitk.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/Shrnut%C3%AD-morfologie-a-hl%C3%A1skoslov%C3%AD-1.pdf>

Statutární město Karviná. *Správná obec.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://spravnaobec.cz/obec/karvina-okres-karvina/>

Symboly města. *Karviná.* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.karvina.cz/mesto-karvina/symboly-mesta>

Ústav pro jazyk český ČASV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>

14 Seznam zkratek

apod. = a podobně

atd. = a tak dále

akuz. = akuzativ

dat. = dativ

gen. = genitiv

instr. = instrumentál

km = kilometr

lok. = lokál

např. = na příklad

nom. = nominativ

os. = osoba (gramatická kategorie)

pl. = plurál

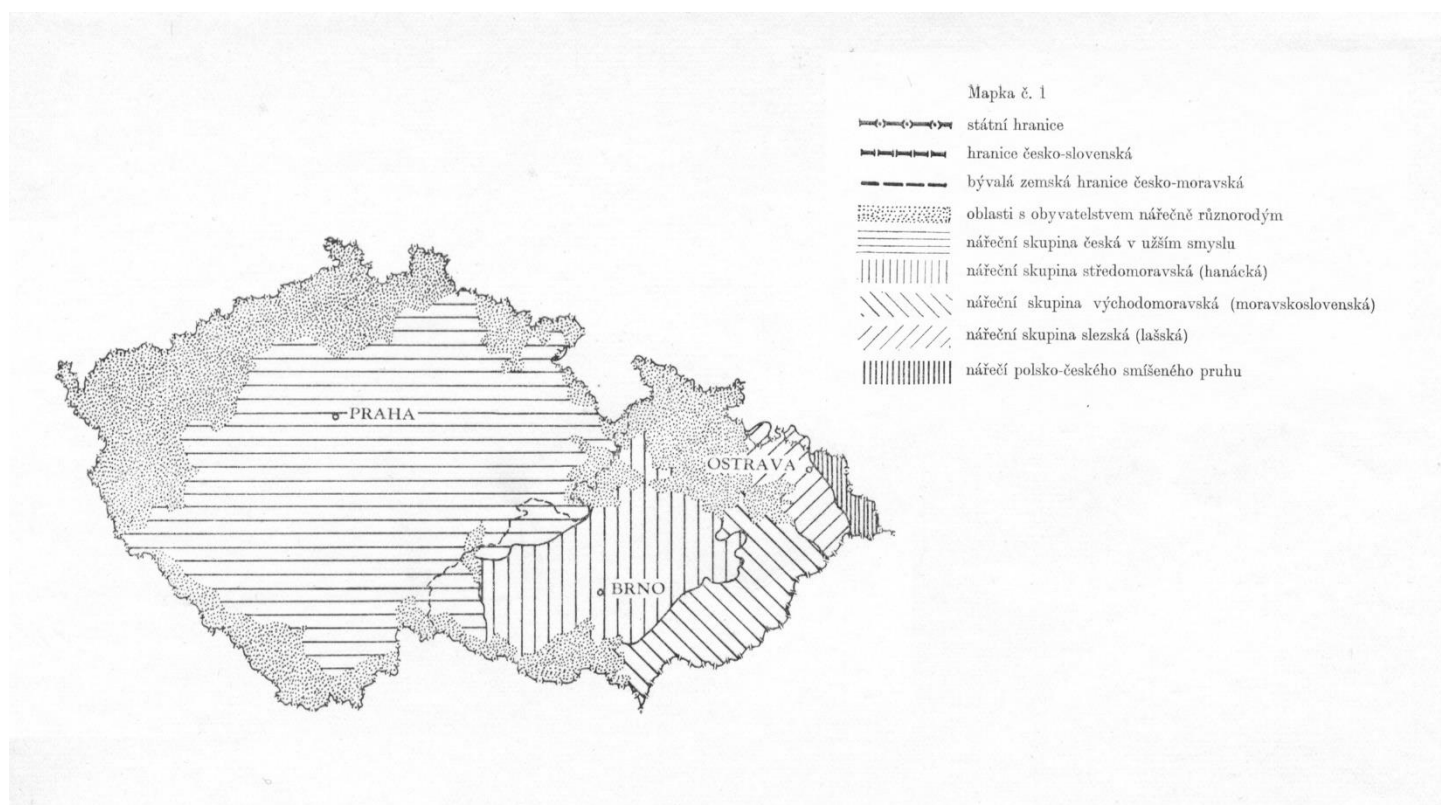
sg. = singulár

tzv. = tak zvaný

15 Seznam příloh

1. Mapa základního rozvržení českých nářečí
2. Identifikační karty mluvčích – Karviná
3. Fonetický transkript – Karviná (na CD)
4. Zvukový záznam – Karviná (na CD)

Příloha č. 1

Mapa rozvržení českých nářečí

Mapa č. 1. In BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. ISBN 91-08-03

Příloha č. 2 – Identifikační karty mluvčích

Jméno a příjmení explorátora: Tereza Andělová

Adresa explorátora: Slovenská 2890, Karviná

Údaje o nahrávaných:

Mluvčí A

Jméno a příjmení: Lucie Nováková

Pohlaví: žena

Věk: 23

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: Gymnázium v Karviné

Profese studentka

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Karviná, lašská nářečí
polsko-česko smíšený pruh, 23 let

Současná lokalita a doba pobytu: Karviná, 23 let

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 27. 2. 2016

Délka nahrávky: 00: 15: 51

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: diktafon

Témata rozhovoru: státnice, zkoušky, výlet do Prahy, vzpomínky, přátelé,
mluvčí mluví s explorátorem

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace):
v kavárně, klidné prostředí

Mluvčí B

Jméno a příjmení: Hana Dvořáková

Pohlaví: žena

Věk: 27

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: Gymnázium v Karviné

Profese studentka

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Karviná, lašská nářečí
polsko-česko smíšený pruh, 27 let

Další místa pobytu: Praha

Současná lokalita a doba pobytu: Karviná, 27 let

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 15. 5. 2016

Délka nahrávky: 00: 20: 00

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: diktafon

Témata rozhovoru: internetové obchody, historka

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u
mluvčího doma v pokoji, mluvčí mluví s explorátorem

Mluvčí C

Jméno a příjmení: Michal Tomala

Pohlaví: muž

Věk: 23

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: Obchodní akademie

Profese prodejce zájezdů

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Karviná, lašská nářečí
polsko-česko smíšený pruh, 23 let

Další místa pobytu: žádné

Současná lokalita a doba pobytu: Karviná, 23 let

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 25. 4. 2016

Délka nahrávky: 00: 20: 01

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: diktafon

Témata rozhovoru: kapela, koncerty, plány do budoucna

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): u
mluvčího v obývacím pokoji; klidné, přátelské prostředí, mluvčí mluví s explorátorem

Mluvčí D

Jméno a příjmení: Jan Kořínek

Pohlaví: muž

Věk: 25

Vzdělání (a titul): bakalářské

Typ školy: Gymnázium v Karviné, Masarykova univerzita

Profese programátor

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Karviná, lašská nářečí
polsko-česko smíšený pruh, 25 let

Další místa pobytu: žádné

Současná lokalita a doba pobytu: Karviná, 25 let

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 24. 3. 2016

Délka nahrávky: 00: 10: 15

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: diktafon

Témata rozhovoru: hudební nástroje, zpěv, astrologie

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): na
balkoně u mluvčího doma, mluvčí mluví s mluvčím C

Mluvčí E

Jméno a příjmení: Lukáš Panenka

Pohlaví: muž

Věk: 29

Vzdělání (a titul): střední s maturitou

Typ školy: Průmyslová škola v Karviné

Profese: dispečer

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Karviná, lašská nářečí
polsko-česko smíšený pruh, 29 let

Další místa pobytu: žádné

Současná lokalita a doba pobytu: Karviná, 29 let

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 24. 6. 2016

Délka nahrávky: 00: 11: 10

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: diktafon

Témata rozhovoru: kapela, výlety, kytara, koncert

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): v baru,
hlučnější prostředí, mluvčí mluví s respondentem G

Mluvčí F

Jméno a příjmení: Lenka Kratochvílová

Pohlaví: žena

Věk: 24

Vzdělání (a titul): střední s maturitou , bakalářské

Typ školy: Gymnázium v Karviné, Ostravská univerzita v Ostravě

Profese studentka

Místo a nářeční oblast původu: Karviná, lašská nářečí, polsko-česko smíšený pruh, 24 let

Další místa pobytu: žádné

Současná lokalita a doba pobytu: Karviná, 24 let

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 15. 1. 2016

Délka nahrávky: 00: 10:22

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: diktafon

Témata rozhovoru: dovolená, Amerika

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace):
v restauraci, hovoří s mluvčí A

Mluvčí G

Jméno a příjmení: Michal Tvrdík

Pohlaví: muž

Věk: 23

Vzdělání (a titul): střední s maturitou, bakalářské

Typ školy: Gymnázium v Karviné, Báňská univerzita v Ostravě

Profese student

Místo a nářeční oblast původu (a doba pobytu): Karviná, lašská nářečí polsko-česko smíšený pruh, 23 let

Další místa pobytu žádné

Současná lokalita a doba pobytu: Karviná, 23 let

Údaje o nahrávce:

Datace nahrávky: 24. 6. 2016

Délka nahrávky: 00: 11: 10

Kvalita nahrávky: dobrá

Nahrávací přístroj/médium: diktafon

Témata rozhovoru: kapela, výlety, koncerty, nahrávání

Prostředí a situace rozhovoru (charakteristika komunikační situace): v baru, hlučnější prostředí, mluvčí mluví s respondentem E